

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Avropa Şurası/Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi, 2012. Bu tərcümə Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Etibar Fondunun dəstəyi ilə həyata keçirilib (www.coe.int/humanrightstrustfund). Məhkəmə tərcüməyə görə heç bir məsuliyyət daşımır. Əlavə məlumat almaq üçün bu sənədin sonunda verilmiş müəllif hüququna dair tam məlumatlara baxın.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

BİRİNCİ BÖLMƏ

BURDOV RUSİYAYA QARŞI (N° 2)

(Şikayət N° 33509/04)

QƏRAR

STRASBURQ

15 Yanvar 2009

QƏTİ

04/05/2009

Bu qərar yenidən redaktə oluna bilər.

Burdov Rusiyaya qarşı **məhkəmə işində** (N° 2)

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Birinci bölmə) aşağıdakı hakimlərdən ibarət tərkibdə iştirak edib:

Kristos Rozakis, *Sədr*,
Anatoly Kovler,
Elisabet Steiner,
Dean Spielmann,
Sverre Erik Cebens,
Giorgio Malinverni,
George Nikolaou, *hakimlər*,

və Andre Vampaç, *Birinci Bölmə Katibi*,

16 dekabr 2008-ci il tarixdə qapalı müşavirə keçirərək,
Həmin tarixdə qəbul olunmuş aşağıdakı qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının ("Konvensiya") 34-cü maddəsinə əsasən Rusiya vətəndaşı Cənab Anatoliy Tikhonovich Burdov ("ərizəçi")

tərəfindən 15 iyul 2004-cü il tarixdə Məhkəməyə təqdim edilmiş Rusiya Federasiyasına qarşı şikayət (Nº 33509/04) əsasında başlanıb.

2. Rusiya Hökuməti ("Hökumət") Rusiya Federasiyasının Məhkəmədəki keçmiş nümayəndəsi Xanım V. Milinçuk və Rusiya Federasiyasının Məhkəmədəki nümayəndəsi Cənab G. Matyuşkin tərəfindən təmsil olunub.

3. Ərizəçi Konvensiyanın 6-cı maddəsi və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi altında, yerli məhkəmələrdə onun xeyrinə çıxarılmış qərarların hakimiyyət orqanları tərəfindən icra edilməməsindən şikayət edib.

4. 22 noyabr 2007-ci ildə Birinci Bölmənin Sədri ərizəçinin şikayəti barədə Hökumətə məlumat verməyi qərara alıb. Həmçinin, ərizəyə eyni zamanda həm qəbul edilənlik, həm də mahiyyət üzrə baxılması qərara alınıb (29-cu maddənin 3-cü bəndi).

5. 3 iyul 2008-ci ildə Palata Məhkəmə Reqlamentinin 54-cü qaydasının 2-ci bəndinin "c" yarım bəndinə əsasən qərara gəldi ki, 42-ci qayda altında işi prioritet hesab edərək tərəfləri yuxarıdakı şikayət üzrə digər yazılı qeydlərini təqdim etməyə dəvət etsin. Palata daha sonra sözügedən iş üzrə pilot-qərar prosedurunun tətbiqi barədə tərəfləri məlumatlandırmaq qərarına gəldi (bax: *Broniovski Polşaya qarşı* [BP], 31443/96, 189-194-cü bəndlər və operativ tərəf, AİHM 2004-V, və *Hutten-Czapska Polşaya qarşı* [BP] N° 35014/97, AİHM 2006-... 231-239-cu bəndlər və operativ tərəf). 11 avqust 2008-ci il tarixdə ərizəçi tərəf və 26 sentyabr 2008-ci ildə Hökumət digər qeydlərini təqdim etdilər.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

6. Ərizəçi Cənab Anatoliy Tixonoviç Burdov Rusiya vətəndaşıdır, 1952-ci ildə doğulub və Rusiya Federasiyasının Rostov vilayətinin Şaxtı şəhərində yaşayır.

7. 1 oktyabr 1986-cı il tarixdə ərizəçi hərbi hökumət qüvvələri tərəfindən Çernobl atom elektrik stansiyası ərazisində aparılan fəvqəladə əməliyyatlarda iştirak etmək üçün çağırılır. Ərizəçi, 11 yanvar 1987-ci il tarixədək əməliyyatlarda iştirak edir və nəticədə kütləvi radioaktiv tullantıların təsirindən əziyyət çəkir. Bununla əlaqədar olaraq o, müxtəlif sosial müavinətlər almaq hüququna malik olur.

8. Səlahiyyətli dövlət orqanları bu müavinətləri tam şəkildə və vaxtında ödəmədiyi üçün 1997-ci ildən etibarən ərizəçi, mütəmadi olaraq həmin orqanlara qarşı yerli məhkəmələrə şikayət edib. Məhkəmələr ərizəçinin şikayətini təkrar-təkrar təmin edib, lakin bir sıra məhkəmə qərarları müəyyən dövr ərzində icra olunmayıb.

A. 7 may 2002-ci il tarixli Burdov Rusiyaya qarşı Məhkəmə qərarı və hadisələrin sonrakı inkişafı

1. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

9. 20 mart 2000-ci il tarixdə ərizəçi ilk olaraq Məhkəməyə yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmamasından şikayət etdi (59498/00 sayılı ərizə). Məhkəmə 7 may 2002-ci il tarixli qərarında müəyyən etdi ki, Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin 3 mart 1997-ci il, 21 may 1999-cu il və 9 mart 2000-ci il tarixli qərarları, ən az 5 mart 2001-ci il tarixdə Maliyyə Nazirliyinin ərizəçiyə olan borcun tam şəkildə ödənilməsi haqqında qərar qəbul etdiyi tarixədək, tam və ya qismən icra olunmamış saxlanıb. Müvafiq olaraq Məhkəmə müəyyən etdi ki, hakimiyyət illər ərzində bu qərarların icrası ilə bağlı zəruri tədbirlər görmədiyi üçün Konvensiyanın 6-cı maddəsi və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi pozulub (*Burdov Rusiyaya qarşı*, № 59498/00, 37-38-ci bəndlər, AİHM 2002-III).

2. Nazirlər Komitəsinin 7 may 2002-ci il tarixli Məhkəmə qərarı ilə bağlı qətnaməsi ResDH(2004)85

10. Konvensiyanın 46-cı maddəsinin 2-ci bəndinin şərtlərinə müvafiq olaraq 7 may 2002-ci il tarixli *Burdov Rusiyaya qarşı* Məhkəmə qərarı icrasına nəzarət edilməsi üçün Nazirlər Komitəsinə təqdim olunub. Komitə, Rusiya Federasiyasının 46-cı maddənin 1-ci bəndi ilə üzərinə götürdüyü öhdəliyə istinad edərək Hökuməti, 7 may 2002-ci il tarixli Məhkəmə qərarı ilə bağlı görülmüş tədbirlər barədə ona məlumat verməyə dəvət etdi. 22 dekabr 2004-cü il tarixdə Komitə, iş üzrə qətnamə qəbul etdi ResDH(2004)85. Rusiya hakimiyyət orqanları tərəfindən görülmüş tədbirlər qətnaməyə edilmiş əlavədə aşağıdakı kimi ümumiləşdirilib:

“(…) Konkret tədbirlərə gəlincə, yerli məhkəmə qərarlarında nəzərdə tutulan məbləğ ərizəçiyə 5 mart 2001-ci il tarixdə ödənilib. (...) Nəticədə, 11 iyul 2003-cü il tarixdə (yekun olaraq 1 oktyabr 2003-cü il) Şaxtı Şəhər Məhkəməsi, yeni əmsallaşdırma ilə aylıq müavinətin ödənilməsi barədə göstəriş verib. Sosial məsələlər üzrə hakimiyyət orqanları müəyyən olunmuş məbləği müntəzəm olaraq ödəməklə yerli məhkəmə qərarlarının icrasını davam etdirir.

Bundan başqa, Rusiya Hökuməti tərəfindən Avropa Məhkəməsi qərarının icrası ilə bağlı aşağıdakı ümumi tədbirlər həyata keçirilib.

a) Oxşar işlərin həlli

Əvvəla, bu iş üzrə ərizəçi ilə oxşar vəziyyətdə olan, Çernobl qəzasının digər qurbanları üçün təminat və müavinətlərin ödənilməsini nəzərdə tutan yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmaması nəticəsində yığılıb qalmış borclar, hökumət tərəfindən ödənilib (2002-ci ilin yanvar ayından oktyabr ayınadək cəmi 2,846 milyon rubl ödənilib).

Çernobl qurbanları üçün müavinətlərin əmsallaşdırılmasını nəzərdə tutan digər 5128 yerli məhkəmə qərarı hakimiyyət orqanları tərəfindən icra olunub.

BURDOV RUSİYAYA QARŞI (№ 2) QƏRAR

Hökumət, həmçinin sosial sığorta orqanlarına zəruri büdcə vəsaitlərinin yerləşdirilməsini təmin etmək üçün büdcə prosedurunı yaxşılaşdırıb və bununla da bu orqanlara, *inter alia* oxşar qərarlardan doğan maliyyə öhdəliklərini davamlı olaraq yerinə yetirə bilməsi üçün şərait yaradıb (2003-cü ildə 2.152.071.000 rubl, 2004-cü ildə 2.538.280.500 rubl və 2005-ci ildə 2.622.335.000 rubl yerləşdirilib). (...)

b) Qanunvericilik vasitəsilə yeni əmsallaşdırma sisteminin təqdimatı

Yerli məhkəmələr tərəfindən təyin olunmuş məbləğin davamlı əmsallaşdırılması öhdəliyinə gəlincə, müvafiq vaxtda qüvvədə olan qanunvericilik, yaşayış xərcləri üçün müavinətlərin hesablanması görə əmsal müəyyən edib. 19 iyun 2002-ci il tarixdə Konstitusiya Məhkəməsi, qanunvericiliyin müvafiq tələblərini, aydın və proqnozlaşdırıla bilməyən hesab edərək qeyri-konstitusion elan edib; Konstitusiya Məhkəməsi bu qərarında Avropa Məhkəməsinin *inter alia*, Burdovun işilə bağlı qərarının nəticəsinə istinad edib. Nəticədə, 2 aprel 2004-cü il tarixdə Rusiya Parlamenti Çernobl qurbanlarının sosial sığortasını tənzimləyən qanunvericiliyə dəyişiklik edib. 29 aprel 2004-cü il tarixdən qüvvədə olan yeni qanun, müavinətlərin əmsallaşdırılmasının yeni sistemini müəyyən edir ki, bu da növbəti maliyyə ili üçün federal büdcənin hesablanması zamanı nəzərdə tutulan inflyasiya dərəcəsinə əsaslanır.

c) Qərarın dərc edilməsi və yayılması

Avropa Məhkəməsinin Burdovla bağlı qərarı rəsmi olaraq Rusiya Federasiyasının bütün qanun və nizamnamələrini dövrü dərc edən və bütün hakimiyyət orqanları arasında yayılan Rossijskaya Qəzetində (4 iyul 2002-ci il tarixdə) dərc edilib. Qərar həmçinin Rusiyanın bir sıra digər hüquq jurnallarında və internet data bazalarında dərc edilib və həm hakimiyyət orqanları, həm də ictimaiyyət üçün əlçatandır.

d) Nəticə

Yuxarıda qeyd olunan halların işığında, Rusiya Hökuməti hesab edir ki, sözügedən qərarla bağlı görülmüş tədbirlər ərizəçinin vəziyyətində olan şəxslər kateqoriyasına münasibətdə Konvensiyanın yeni pozuntularının qarşısını alacaq və bununla da Rusiya Federasiyası hazırkı işdə Konvensiyanın 46-cı maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş öhdəliklərini yerinə yetirib.

Hökumət həmçinin inanır ki, bununla bərabər, görülmüş tədbirlər, müxtəlif sahələr üzrə yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmaması ilə bağlı daha önəmli problemlərin, xüsusilə də Rusiya Federasiyasına qarşı Avropa Məhkəməsi qarşısında qaldırılan digər işlərdə vurğulanan problemlərin həlli istiqamətində əhəmiyyətli addımdır. Komitənin nəzarəti altında Avropa Məhkəməsinin digər qərarlarının icrası da daxil olmaqla, Hökumət bu problemlərin həlli üçün tədbirlərini davam etdirir.

11. 7 may 2002-ci il tarixli qərarla nəzərdə tutulmuş kompensasiya məbləğinin Hökumət tərəfindən müəyyən olunmuş zaman çərçivəsində, 16 iyul 2002-ci il tarixdə, ərizəçiyə ödənilməsi Komitəni qane edib. O, daha sonra, ərizəçi ilə eyni vəziyyətdə olan şəxslərlə bağlı görülmüş tədbirləri xüsusilə qeyd edib. Bütün görülmüş tədbirləri nəzərə alaraq, Komitə yekun olaraq bildirib ki, o, bu iş üzrə Konvensiyanın 46-cı maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş funksiyalarını yerinə yetirib. Komitə eyni zamanda xatırladı ki, Məhkəmədə baxılmaqda olan digər işlərin kontekstində Rusiya Federasiyasında yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmaması problemi, Komitənin rəhbərliyi altında, hakimiyyət tərəfindən araşdırılır.

B. Yerli məhkəmə qərarlarının ərizəçinin xeyrinə icra olunması

1. Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin 17 aprel 2003-cü il tarixli qərarı

12. 17 aprel 2003-cü il tarixdə Şaxtı Şəhər Məhkəməsi, Şaxtı Əmək və Sosial İnkişaf İdarəsinə (*Управление труда и социального развития*) müavinət ödənişinin gecikdirilməsinə görə ərizəçiyə Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada 15.984.80 Rus rublu (rubl) məbləğində kompensasiya ödənilməsi barədə göstəriş verib. 9 iyul 2003-cü il tarixdə Rostov Vilayət Məhkəməsi qəti qərar çıxararaq əvvəlki qərarı qüvvədə saxlayıb.

13. 2003-2005-ci illər ərzində ərizəçi ardıcıl olaraq səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarına, məhkəmə icraçılarına, Federal Xəzinəyə və yenidən səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarına icra vərəqəsi təqdim edib. 19 avqust 2005-ci il tarixdə hakimiyyət orqanları məhkəmənin təyin etdiyi müavinəti ərizəçinin hesabına köçürüb.

2. Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin 4 dekabr 2003-cü il tarixli qərarı

14. 4 dekabr 2003-cü il tarixdə Şaxtı Şəhər Məhkəməsi İcbari Sosial Sığorta haqqında 1998-ci il Aktına (№ 125-Φ3) uyğun olaraq, 1999-2001-ci illər ərzində gecikdirilmiş ödənişlərə görə ərizəçiyə 68.463.54 rubl məbləğində cərimə faizi ödənilməsi barədə göstəriş verib. Qərara qarşı apellyasiya şikayəti verilməyib və 15 dekabr 2003-cü il tarixdə qəti qərar olaraq qüvvəyə minib.

15. Ərizəçiyə görə, o, icrayla bağlı vərəqəni cavabdeh şöbəyə elə həmin gün təqdim edib. Vərəqə dəqiq məlum olmayan tarixdə Şaxtı İcra Şöbəsinə təqdim olunub. Həmin Şöbə isə 30 iyun 2004-cü il tarixdə, borclunun əmlakının müsadirə oluna bilməməsi səbəbi ilə qərarın icrasının mümkün olmaması barədə qərar çıxarıb.

16. 14 noyabr 2005-ci il tarixdə Şaxtı Şəhər Məhkəməsi cavabdeh tərəfin arifmetik səhvin düzəldilməsilə bağlı xahişini təmin edərək müavinəti 68.308.42 rubl məbləğədək azaldıb. 9 mart 2006-cı il tarixdə həmin məhkəmə ərizəçinin, arifmetik səhvin aradan qaldırılması ilə bağlı xahişini təmin edərək cavabdeh hakimiyyət orqanlarına ərizəçiyə 108.251.95 rubl ödəmək göstərişi verib. 18 oktyabr 2006-cı il tarixdə hakimiyyət orqanları sonuncu məbləği ərizəçiyə ödəyib.

3. Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin 24 mart 2006-cı il tarixli qərarı

17. 24 mart 2006-cı il tarixdə Şaxtı Şəhər Məhkəməsi Şaxtı Əmək və Sosial İnkişaf İdarəsinə (*Департамент труда и социального развития*) göstəriş verib ki, 1 yanvar 2006-cı il tarixdən ərizəçinin hesabına aylıq qida müavinət əmsalı müəyyən edilsin. Məhkəmə, sonrakı əmsallaşdırma ilə

1.183.73 rubl məbləğində aylıq ödəniş müəyyən edib və əvvəlki ödənməmiş aylıq ödənişlərin əvəzində 36.877.06 rubl məbləğində birdəfəlik ödəniş edilməsi barədə göstəriş verib. Bundan əlavə, İdarəyə, 1 yanvar 2006-cı il tarixdən etibarən sonrakı mərhələlərdə əmsallaşdırma aparmaqla sağlamlığa dəyən ziyanın əvəzində ərizəçiyə 1.972.92 rubl məbləğində aylıq müavinət ödənilməsi tapşırığı verilib. Məhkəmə, daha sonra cavabdeh hakimyyəti orqanlarına göstəriş verib ki, ərizəçiyə sağlamlığa dəyən ziyana və qida müavinətinə görə 2000-2005-ci illər ərzində ödənilməli olan, lakin ödənilməyən aylıq ödənişlərin əvəzində müvafiq olaraq 4.980.24 və 13.312.46 rubl məbləğində kompensasiya və sağlamlığa dəyən ziyanın əvəzində əlavə olaraq 1.652.35 rubl məbləğində əmsallaşdırma məbləği ödənilsin. 22 may 2006-cı il tarixdə qərar, Rostov Vilayət Məhkəməsi tərəfindən qüvvədə saxlanılaraq qəti qərar elan olunub.

18. 20 iyul 2007-ci il tarixdə Şaxtı Şəhər Məhkəməsi öz qərarında arifmetik yanlışlığı düzəldərək ilkin təyin olunmuş 4.980.24 rubl məbləğini 5.222.78 rubl məbləği ilə əvəz edib.

19. 2 noyabr 2006-cı il tarixdə 24 mart 2006-cı il tarixli qərarın əsas hissəsi icra olunub: 67.940.56 rubl ərizəçinin hesabına köçürülüb. Bununla belə, məhkəmə qərarının tələbinə zidd olaraq Maliyyə Nazirliyi aylıq müavinət məbləğini artırmayıb və ərizəçi bu müavinəti aşağı məbləğlə almağa davam edib. 1 iyul 2007-ci il tarixdə Nazirlik bu məbləği artırmaq qərarına gəlib. 17 avqust 2007-ci il tarixdə ərizəçi, həmin tarixə qədər olan müddətdə toplanan əksik ödənməmiş məbləğin əvəzində 9.112.26 rubl məbləğində kompensasiya alıb.

4. 22 may 2007 və 21 avqust 2007-ci il tarixli qərarlar

20. 22 may 2007-ci il tarixdə Şaxtı Şəhər Məhkəməsi, Əmək və Sosial İnkişaf İdarəsinin ərizəçiyə 1 iyun 2007-ci il tarixədək və sonrakı dövr üçün əmsallaşdırma məbləği nəzərə alınmaqla, sağlamlığa dəyən ziyana görə kompensasiya olaraq 17.219.43 rubl məbləğində aylıq müavinət ödəməsi barədə qərar qəbul edib. Bundan əlavə, İdarədən, əvvəlki aylıq müavinətlərin ödənilməməsinə görə də 188.566 rubl məbləğində kompensasiya ödəmək tələb olunub. Qərara qarşı apellyasiya şikayəti verilməyib və 4 iyun 2007-ci il tarixdə qəti qərar elan olunub. 5 dekabr 2007-ci ildə qərar icra olunub.

21. 21 avqust 2007-ci il tarixdə Şaxtı Şəhər Məhkəməsi, Federal Əmək və Məşğulluq İdarəsindən tələb edib ki, ərizəçiyə, sağlamlığa dəyən ziyana görə təyin olunmuş müavinətlərin ödənilməsində 2000-2007-ci illər ərzində yol verilən müəyyən gecikdirmələrə görə 225.821.73 rubl məbləğində kompensasiya ödəsin. Qərara qarşı apellyasiya şikayəti verilməyib və 3 sentyabr 2007-ci il tarixdə qəti qüvvəyə minib. 3 dekabr 2007-ci il tarixdə qərar icra olunub.

II. MÜVAFİQ YERLİ MATERİALLAR

A. yerli qərarların icrası

1. *İcra proseduru ilə bağlı qanunlar*

22. İcra Proseduru haqqında 21 iyul 1997-ci il tarixli Federal Qanunun (№ 119-Φ3) sözügedən tarixdə qüvvədə olan 9-cu bölməsi, məhkəmə icraçısının, cavabdeh tərəfin icra vərəqəsinə könüllü riayət etməsi üçün beş günə qədər müddət təyin etməsini nəzərdə tuturdu. Məhkəmə icraçısı həmçinin cavabdeh tərəfi xəbərdar etməli idi ki, onlar müəyyən olunmuş müddət həddinə riayət etmədikdə məcburi tədbirlər görülməkdir. Qanunun 13-cü bölməsinə əsasən, icra prosesi məhkəmə icraçısından icra vərəqəsi alındıqdan sonra iki ay ərzində başa çatdırılmalıdır.

2. *Dövlət və onun qurumları əleyhinə çıxarılmış məhkəmə qərarlarının xüsusi icra proseduru*

23. 2001-2005-ci illərdə hakimiyyət orqanları əleyhinə çıxarılmış qərarlar, *inter alia*, 22 fevral 2001-ci il tarixli 143 sayılı Hökumət Qərarında və sonralar isə 22 sentyabr 2002-ci il tarixli 666 sayılı Qərarla nəzərdə tutulan xüsusi prosedura uyğun icra olunub və icra, Maliyyə Nazirliyinə həvalə olunub (digər detallara bax: *Pridatçenko və Başqaları Rusiyaya qarşı*, № 2191/03, 3104/03, 16094/03 və 24486/03, 33-39-cu bəndlər, 21 iyun 2007). Konstitusiyaya Məhkəməsi 14 iyul 2005-ci il tarixli qərarı ilə (№ 8-III), xüsusi icra prosedurunun nəzərdə tutan müvafiq maddələrin Konstitusiyaya uyğun olmadığını müəyyən edib. Qərarın ardınca, 27 dekabr 2005-ci il tarixli qanun (№ 197-Φ3), Bütçə Məcəlləsində bu xüsusi proseduru nəzərdə tutan yeni Bölmə təqdim edib. Qanun, federal büdcədən maliyyələşən hüquqi şəxslərə qarşı olan qərarların icrası səlahiyyətini Federal Xəzinəyə və Dövlətə qarşı olan qərarların icrasını isə Maliyyə Nazirliyinə həvalə edib. Bütçə Məcəlləsinin 242-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 6-cı yarımbəndinə əsasən, qərarlar zəruri sənədlərin qəbulundan sonra üç ay müddət ərzində icra olunmalıdır.

24. Daha sonra, Çernobl qəzasının radioaktiv tullantılarından əziyyət çəkən şəxslərə sosial müavinətlərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulan xüsusi prosedurlar, 15 may 1991-ci il tarixdə qəbul olunmuş və sonradan dəyişikliklər edilmiş 1244-1 sayılı qanunla və həmçinin, Hökumətin 21 avqust 2001-ci il tarixli 607 sayılı, 14 fevral 2005-ci il tarixli 73 sayılı və 30 dekabr 2006-cı il tarixli 872 sayılı Qərarları ilə nizamlanmağa başladı. 2002-2004-cü illərdə sağlamlığa dəyən ziyan üçün nəzərdə tutulmuş kompensasiya, Əmək Nazirliyi tərəfindən müvafiq maliyyə ili üçün nəzərdə tutulmuş büdcə ayırmaları həddində təmin olundu. 2005-2006-cı illərdə bu kompensasiya Federal Əmək və Məşğulluq İdarəsinin ərazi şöbələri tərəfindən və 2007-2008-ci illərdə isə sosial təminat orqanları tərəfindən

təqdim olunmuş qeydiyyat sənədləri əsasında və bu məqsədlə nəzərdə tutulmuş büdcə ayırmaları həddində İdarənin özü tərəfindən təmin olundu.

3. Rusiya Federasiyanın İnsan Hüquqları Müvəkkilinin Hesabatı

25. Rusiya Federasiyasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin 2007-ci il üzrə fəaliyyət hesabatında qeyd olunur ki, “qeyri-məcburi tövsiyələr” kimi də qavranıla bilən yerli məhkəmə qərarları anlayışı sadəcə cəmiyyətdə deyil, həmçinin Dövlət qurumlarında da geniş yayılmış fenomendir. Hesabatda həmçinin o da qeyd olunur ki, icra olunmama problemi Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarlarına da aiddir. Hesabata görə, 2006-cı ilin dekabr ayından 2007-ci ilin mart ayına qədər problem bütün federal dairələrdə regional hakimiyyət nümayəndələrinin, eləcə də Prezident Administrasiyası nümayəndələrinin də cəlb olunduğu xüsusi görüşlərdə müzakirə olunub. Nəticədə belə bir ideya irəli sürülüb ki, yerli səviyyədə Konvensiya şikayətlərini araşdırmağa imkan verən milli filtr mexanizmi yaradılsın. Müvəkkil yekun olaraq bildirib ki, sadəcə şikayətlərin sayını azaltmaqdan, problemin kökündən həll edilməsi üçün birgə səylər səfərbər edilməlidir.

B. Yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmaması və ya yubandırılaraq icra olunması ilə bağlı daxili vasitələr

1. Qanunvericilik

(a) Mülki hüquq

26. Mülki Prosessual Məcəllənin 25-ci Bölməsi Dövlət hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətini və ya fəaliyyətsizliyini məhkəmədə mübahisələndirmə prosedurunu nəzərdə tutur. Əgər məhkəmə, şikayətin əsaslı olduğu qərarına gələrsə, o zaman müvafiq Dövlət orqanına müəyyən edilmiş qanunsuzluğu və ya pozuntunu aradan qaldırmaq əmri verə bilər (maddə 258).

27. Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsi, məhkəmə tərəfindən təyin edilmiş ödənməli olan məbləğlərin əmsallaşdırılmasını nəzərdə tutur: ödəmə məbləğini təyin etmiş məhkəmə, həmin məbləği tərəflərdən birinin xahişilə, ödəmə gününədək olan rəsmi qiymət əmsalına uyğun şəkildə artırabilir. Gecikdirməyə görə ödənməli olan faiz məbləği və maddi ziyana görə digər kompensasiyalar əlavə olaraq, valyuta öhdəliyini icra etmədiyinə və digər şəxsin pul vəsaitini istifadə etdiyinə görə borcludan tutula bilər.

28. Dövlət və ya yerli hakimiyyət orqanları və ya onların vəzifəli şəxslərinin qanunsuz hərəkət və ya hərəkətsizliyi nəticəsində dəymiş ziyan Federal Xəzinədən və ya federal qurumun xəzinəsindən ödənen kompensasiyaya səbəb olur (maddə 1069). Şəxsə, qanunsuz məhkumetmə, ittiham, məhkəməyəqədər müddətdə həbs və ya ev dustaqlığı qətimkan

tədbiri nəticəsində dəyən ziyana görə kompensasiya, aidiyyətli vəzifəli şəxslərin təqsirli olub olmamasından asılı olmayaraq və qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada tam ödənilir (maddə 1070.1). Məhkəmə hakimiyyəti tərəfindən dəymiş ziyana görə kompensasiya, qəti məhkəmə qərarı ilə hakimin səhvi sübuta yetirildiyi təqdirdə ödənilir (maddə 1070.1).

29. Məhkəmə, şəxsin qeyri-mülkiyyət hüququnun pozulması və ya ona məxsus olan hər hansı qeyri-maddi əmlaka ziyan vurulması nəticəsində həmin şəxsə dəyən mənəvi ziyana görə ziyanı vuran şəxs üçün məsuliyyət müəyyən edə bilər (maddə 151 və 1099.1). Şəxsin mülkiyyət hüququnun pozulması nəticəsində ona dəyən mənəvi ziyana görə kompensasiya ancaq qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda ona geri ödənilə bilər (Mülki Məcəllə, 1099-cu maddənin 2-ci bəndi. Mənəvi ziyana görə kompensasiya, ziyanın, şəxsin həyatının və ya bədən üzvünün zədələnməsinə səbəb olduğu, qeyri-qanuni cinayət təqibi müşahidə olunduğu, doğru olmayan məlumatın yayıldığı hallarda və qanunda nəzərdə tutulan digər hallarda cavabdehin təqsirindən asılı olmayaraq ödənilməlidir (Mülki Məcəllə, 1100-cü maddə).

(b) Cinayət hüququ

30. Cinayət Məcəlləsinin 315-ci maddəsi, hüquqi qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının Dövlət məmuru və ya mülki dövlət qulluqçusu tərəfindən mütəmadi olaraq icra olunmamasına görə cəza müəyyən edir. Bu cəzaya cərimə, müvəqqəti olaraq xidmətdən uzaqlaşdırma, maksimum 240 saata qədər icbari işlər (*обязательные работы*) və ya maksimum iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası daxildir.

2. Konstitusiya Məhkəməsinin 25 yanvar 2001-ci il tarixli qərarı

31. Konstitusiya Məhkəməsi 25 yanvar 2001-ci il tarixli 1-P sayılı Qərara əsaslanaraq belə qərara gəlib ki, Mülki Məcəllənin, məhkəmə administrasiyası tərəfindən vurulmuş ziyana görə Dövlət öhdəliyini nəzərdə tutan xüsusi qaydaların əks olunduğu 1070-ci maddəsinin 2-ci bəndi Konstitusiyanın tələblərinə uyğundur. O həmçinin qeyd edib ki, “məhkəmə administrasiyası” dedikdə tam məhkəmə prosesi deyil, işin mahiyyətinə aid olan məhkəmə fəaliyyəti nəzərdə tutulur. Digər məhkəmə hərəkətləri – xüsusilə prosedurla bağlı olanlar – “məhkəmə administrasiyası” anlayışına daxil deyil.

32. Prosedur hərəkət və ya hərəkətsizliklərin səbəb olduğu ziyana görə, məsələn, məhkəmə prosesi üçün ağlabatan müddətin pozulmasına görə, əgər hakimin təqsiri məsələsi mülki prosessual qaydada müəyyən edilibsə hətta yekun cinayət ittihamı olmadan belə, Dövlətin öhdəliyi məsələsi qaldırıla bilər. Konstitusiya Məhkəməsi həmçinin vurğulayıb ki, Dövlət tərəfindən vurulmuş ziyana görə konstitusion kompensasiya hüququ hakimin səhvilə bağlı olmamalıdır. Şəxs, məhkəmə tərəfindən onun Konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun

pozulması nəticəsində məruz qaldığı hər hansı ziyana görə kompensasiya almaq imkanına malik olmalıdır.

33. Konstitusiya Məhkəməsi qeyd edib ki, Parlament, məhkəmənin və ya hakimin hərəkət və ya hərəkətsizliyi nəticəsində dəymiş ziyana görə Dövlət tərəfindən ödənilməli olan təzminatın ödənilmə qaydasının mahiyyət və prosedurunun, eləcə də bu cür iddialara dair ərazi və subyekt üzrə yurisdiksiyanı müəyyən edən qanun qəbul etməlidir.

3. Ali Məhkəmənin 26 sentyabr 2008-ci il tarixli qərarı və Kompensasiya Aktı

34. 26 sentyabr 2008-ci il tarixdə Ali Məhkəmənin Plenumu məhkəmə qərarının ağlabatan müddətdə icra olunması hüququ və ya məhkəmə prosesinin ağlabatan müddətdə keçirilməsi hüququnun pozulmasına görə dəymiş ziyanın əvəzində Dövlət tərəfindən kompensasiya ödənilməsi ilə bağlı Konstitusiya haqqında Qanun layihəsinin Rusiya Federasiyası Dövlət Dumasına təqdim edilməsi barədə qərar (16 saylı) qəbul edib ki, bu layihə də qanuni qüvvəyə minib (bundan sonra oxu: "Kompensasiya haqqında qanun". Ali Məhkəmə Dövlət Dumasına Kompensasiya qanununun qəbul edilməsilə əlaqədar bir sıra normativ hüquqi aktlara da dəyişiklikləri əks etdirən ikinci qanun layihəsini təqdim etmək qərarına gəlib. Hər iki layihə 30 sentyabr 2008-ci ildə Dövlət Dumasına rəsmi olaraq təqdim olunub.

35. Kompensasiya haqqında Qanunun məqsədi Rusiyada məhkəmə prosesinin ağlabatan müddətdə keçirilməsi, eləcə də qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının ağlabatan müddətdə icra olunması hüququnun (1-ci bölmənin 1-ci bəndi) pozulmasına görə daxili hüquqi müdafiə vasitəsi müəyyən etməkdir. Qanunda həmçinin, Məhkəmə tərəfindən hələki qəbul edilən sayılmayan işlərə görə ərizəçilərin, qanunun 1 yanvar 2010-cu ilə planlaşdırılan qüvvəyə minmə tarixindən altı ay müddət ərzində qanunla nəzərdə tutulmuş ziyana görə kompensasiya üçün müraciət edə bilmələri nəzərdə tutulur. Qanun, həmçinin ümumi yurisdiksiyalı məhkəmələrə, yuxarıda qeyd olunan hüquqların pozulması hallarında Dövlətə qarşı işlərə baxa bilmək imkanı verir (3-cü bölmənin 1-ci bəndi). Dövlət, proseslərdə Maliyyə Nazirliyi tərəfindən təmsil olunur (3-cü bölmənin 3-cü bəndi). Sonuncu, məhkəmədə sübut etməlidir ki, ağlabatan müddətlə bağlı hər hansı pozuntu baş verməyib, iddiaçı isə maddi ziyanın baş verdiyini sübut etməlidir (11-ci bölmənin 1-ci bəndi). Məhkəmə, iş üzrə qərar verərkən işin mürəkkəbliyini, tərəflərin və iş üzrə digər tərəflərin hərəkətlərini, məhkəmə və ya prokurorluq orqanlarının, icra prosedurunun və ya icranı həyata keçirən hakimiyyət orqanlarının hərəkət və ya hərəkətsizliyini araşdırır. Məhkəmə, həmçinin pozuntunun müddətini və onun zərərçəkmiş şəxsə təsir edən vacib nəticələrini araşdırır (12-ci bölmə). Əgər məhkəmə, pozuntu aşkar edərsə işin xüsusi hallarını nəzərə alaraq və Konvensiyanın bərabərlik tələblərinin işığında (14-cü maddə), vurulmuş ziyana uyğun pul şəklində kompensasiya müəyyən edir. Məhkəmə, əgər məhkəmə və ya Dövlət rəsmiləri tərəfindən

qanun pozuntusu aşkar edərsə, o zaman ayrıca qərar qəbul edərək xüsusi prosedur fəaliyyətin həyata keçirilməsi və bir ay ərzində geriye hesabat verilməsini tələb edə bilər (15-ci bölmə).

36. Ali Məhkəmənin izahlı memorandumu, Kompensasiya qanununun icra edilməsi üçün əlavə büdcə ayırmalarına ehtiyac olduğunu müəyyənləşdirib. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin icra edilməmə ilə bağlı işlərdə müəyyən etdiyi kompensasiyanın 1.200-4.900 avro məbləğində olmasını nəzərə alaraq hər iş üzrə 3.050 avro məbləğində orta kompensasiya məbləği müəyyən edilib.

37. İkinci qanun layihəsi digər normativ hüquqi aktlara dəyişiklikləri əks etdirir. Mülki Məcəllənin yeni 1070.1-ci maddəsinə əsasən, məhkəmə prosesində və ya qərarın icrası zamanı əqlabatan müddət tələbinin Dövlət rəsmiləri tərəfindən pozulması nəticəsində vurulan ziyana görə kompensasiya Federal Xəzinədən ödənilir. Büdcə Məcəlləsinin 242.2-ci maddəsinə əsasən, bu cür kompensasiya nəzərdə tutan məhkəmə qərarı iki ay ərzində icra olunmalıdır.

4. Rusiya Federasiyası Prezidentinin Federal Məclisə müraciəti

38. Rusiya Federasiyasının Prezidenti Federal Məclisə ünvanladığı 5 noyabr 2008-ci il tarixli müraciətində xüsusilə qeyd edib ki, vətəndaşların əqlabatan müddətdə məhkəmə araşdırması və məhkəmə qərarının vaxtında və tam şəkildə icra olunması hüququnun pozulması nəticəsində dəyən ziyana görə kompensasiya mexanizminin müəyyənləşdirilməsi zəruridir. Prezident bildirib ki, Konstitusiya Məhkəməsi də daxil olmaqla, bütün məhkəmələrin qərarlarının icrası hələ də ciddi problem olaraq qalır. O, daha sonra qeyd edib ki, problemin səbəbi məhkəmə qərarlarının icrasına məsul olan vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların real olaraq öhdəliyinin çatışmazlığıdır ki, bu öhdəlik müəyyənləşdirilməlidir.

III. MÜVAFIQ BEYNƏLXALQ MATERİALLAR

A. Avropa Şurası

1. Nazirlər Komitəsi

39. 3-5 dekabr 2007-ci il tarixdə Nazirlər Komitəsi Konvensiyanın 46-cı maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq, yerli məhkəmə qərarlarının gecikdirilərək icra olunması və ya ümumiyyətlə icra olunmaması barədə Rusiyaya qarşı olan Məhkəmə qərarlarını yenidən nəzərdən keçirib (*Timofeyev və başqalarının qrupu*, NK/Del/OJ/DH(2007)1013 İctimai). 19 dekabr 2007-ci il tarixdə Komitə aşağıdakı qərarı qəbul edib (NK/Del/Dek(2007)1013 QƏTİ):

“Müavinlər, (...)

BURDOV RUSİYAYA QARŞI (№ 2) QƏRAR

1. bu qərarların Rusiyanın hüquq sistemində müxtəlif struktur problemlərə yol açaraq xarakterinə və miqyasına görə qərarların səmərəliliyinə ciddi təsir göstərdiyini, Konvensiyanın çox ciddi şəkildə pozulmasına səbəb olduğunu və bu pozuntulardan da Məhkəməyə edilən şikayətlərin sayının artdığını nəzərə alaraq;
2. yeni oxşar pozuntuların qarşısının alınması və artıq baş vermiş pozuntuların aradan qaldırılması üçün müvafiq səlahiyyətli hakimiyyət orqanları tərəfindən yerli prosedurların yaxşılaşdırılmasını, zəruri tədbirlərin görülməsini maraqla qeyd edərək;
3. Konvensiyada nəzərdə tutulan hüquqların yerli səviyyədə adekvat şəkildə müdafiə olunması və beləliklə də artan sayda çoxsaylı oxşar şikayətlərin Məhkəməyə daxil olmasının qarşısını almaq üçün məhkəmə qərarları ilə bağlı problemlərin dərhal aradan qaldırılmasının zəruriliyi bir daha vurğulanıb;
4. səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarını, səmərəli daxili vasitələrin yaradılması da daxil olmaqla, zəruri tədbirlərin görülməsi üçün müvafiq strategiyanın qurulması istiqamətində Katibliklə ikitərəfli məsləhətləri davam etdirməyə dəvət edib; (...)"

40. Rusiyada yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmaması ilə bağlı olan problemlər və Məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı hakimiyyət orqanları tərəfindən görülən və ya nəzərdən keçirilən tədbirlər, Nazirlər Kabinetinin 1 dekabr 2006-cı il tarixli NK/Inf/DH(2006)45 və 4 iyun 2007-ci il tarixli NK/Inf/DH(2006)19rev3 sənədlərində detallı olaraq göstərilib. Sonuncu, Rusiya hakimiyyət orqanları tərəfindən o zamana qədər nail olunan proqresi, hələ də həllini gözləyən sualları təqdim edib və problemlərin daha mükəmməl həlli üçün növbəti tədbirləri təklif edib. Təklif olunan əsas vasitələr aşağıdakı kimi ümumiləşdirilib (Bax: NK/Inf/DH(2006)19rev3, yuxarıda səhifə 1-də qeyd olunub):

- “- Bütdcə prosedurlarının və bütdcə qərarlarının praktik icrasının yaxşılaşdırılması;
- Xüsusi bir dövlət orqanının cavabdeh təyin olunması;
- Gecikdirmələrə görə əlverişli təzminatların müəyyən edilməsi (əmsallaşdırma, cərimə faizi, xüsusi zərər, gecikdirməyə görə cərimələr);
- Məhkəmə qərarlarının lazımi qaydada icra olunması üçün daxili vasitələrin səmərəliliyinin artırılması;
- Hakimiyyət orqanlarına qarşı icbari icranı tənzimləyən qanunvericilik bazasının yaxşılaşdırılması;
- Qeyri-icraya görə mülki qulluqçuların effektiv məsuliyyətinin müəyyən edilməsi;

Xəzinəyə və məhkəmə icraçılarına öz səlahiyyətləri çərçivəsində və müvafiq məhkəmə qərarına uyğun fəaliyyət göstərmək imkanı verilməsi vasitəsilə hazırkı icra mexanizminin uzlaşmasını təmin etməyin mümkün yollarına xüsusi diqqət verilir. Yaxşılaşdırılmış bütdcə vasitəsilə Dövlətə qarşı çəkişmələrin qarşısının alınması üçün mümkün olan yollara da xüsusi diqqət yetirilib ki, bu yollar da Dövlətin öz maddi öhdəliyini vaxtında yerinə yetirməyə xidmət edir.”

41. Ölkədaxili hüquq müdafiə vasitələrinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı üzv Dövlətlərə yönəlmiş 12 may 2004-cü il tarixli Tövsiyədə Töv(2004)6 Nazirlər Kabineti *inter alia* tövsiyə edir ki:

BURDOV RUSİYAYA QARŞI (№ 2) QƏRAR

“(…) üzv dövlətlər milli hüquq sistemində və təcrübədə mövcud olan struktur və ümumi çatışmazlıqlarla bağlı olan, mövcud yerli hüquq müdafiə vasitələrinin səmərəliliyi ilə bağlı Məhkəmə qərarlarını nəzərdən keçirməli və Məhkəməyə təkrar-təkrar təqdim olunan işlərin qarşısını almaq üçün zəruri hallarda səmərəli hüquq müdafiə vasitələri yaratmalı (...)”

42. Tövsiyəyə Əlavə daha sonra *inter alia* qeyd edir:

“(…) Pilot qərardan sonrakı hüquq müdafiə vasitələri

13. Yerli hüquq sistemində və ya hüquq təcrübəsindəki (“pilot iş”) struktur və ya ümumi çatışmazlıqlarla bağlı məhkəmə qərarı çıxarırlarkən və həmin problemlə bağlı (“təkrar işlər”) Məhkəməyə çoxsaylı şikayətlərin ünvanlandığı və ya ünvanlanacağı zaman cavabdeh dövlət, müvafiq hallarda potensial ərizəçiləri onlara səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarına müraciət etmək imkanı verən və hazırkı ərizəçilərə də tətbiq oluna bilən səmərəli hüquq müdafiə vasitəsilə təmin etməlidir. Bu cür sürətli və səmərəli hüquq müdafiə vasitəsi Konvensiya sisteminin subsidiarlıq prinsipinə uyğun olaraq yerli səviyyədə onların kompensasiya almasına imkan yarada bilər.

14. Bu cür vasitənin təqdim olunması eyni zamanda Məhkəmənin iş yükünü əhəmiyyətli dərəcədə azalda bilər. Pilot qərarın çevik şəkildə icra olunması bu struktur problemin həlli və beləliklə də eyni məsələ ilə bağlı gələcək şikayətlərin qarşısının alınması üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edə bilər. Lakin müəyyən qrup şəxslər ola bilər ki, bu problem onlara, hələ həll olunmamışdan əvvəl təsir edib. (...)”

16. Xüsusilə, konkret struktur problemin aşkar edildiyi pilot qərara əlavə olaraq, ad hoc yanaşma əks etdirən alternativ müəyyən edilə bilər ki, bununla dövlət xüsusi hüquq müdafiə vasitələrinin təqdim olunması və ya qanunvericilik və ya məhkəmə sistemi ilə bağlı şərh vasitəsilə mövcud vasitələrin genişləndirilməsi imkanlarını qiymətləndirə bilər.

18. Pilot qərar qəbul olunduqdan sonra xüsusi hüquq müdafiə vasitələri müəyyən edilərkən, hökumətlər bu haqda Məhkəməni dərhal məlumatlandırmalıdırlar ki, Məhkəmə sonrakı eyni qəbildən olan işlərə baxarkən bunu nəzərə alsın. (...)”

2. *Parlament Assambleyası*

43. Avropa Məhkəməsinin qərarlarının icrasına dair 2 oktyabr 2006-cı il tarixli 1516 (2006) sayılı Qətnamədə Parlament Assambleyası öz ciddi narahatlığını qeyd edərək bildirib ki, bir sıra dövlətlərdə davamlı olan ciddi struktur çatışmazlıqlar Konvensiyanın çoxsaylı və təkrar pozuntusuna səbəb olur və həmin ölkələrdə hüququn aliliyinə ciddi təhlükə yaradır. Assambleya, həmin çatışmazlıqlar arasında Rusiya Federasiyasında ədliyyə sistemində və məhkəmə proseslərindəki ciddi qüsurları, həmçinin Dövlətə qarşı olan yerli məhkəmə qərarlarının kütləvi şəkildə icra olunmaması hallarını sadalayıb (bax: 10.2-ci paraqraf). Assambleya, aidiyyətli Dövlətlərin hakimiyyət orqanlarını, həmçinin Rusiya Federasiyasını qətnamədə qeyd olunan və xüsusi əhəmiyyət kəsb edən bu problemləri təcili olaraq həll etməyə və bu istiqamətdə lazım olan fəaliyyəti siyasi baxımdan ən prioritet fəaliyyətlər siyahısına daxil etməyə çağırıb.

44. Komitənin Hüquq Məsələləri və İnsan Haqlarına dair hesabatında, məruzəçi Cənab Erik Kurgens yuxarıda sadalanan problemlərin Rusiyada çoxsaylı insanlara neqativ təsir etdiyini bildirərək həmin problemlərin təcili

olaraq həll edilməsinə çağırır. O həmçinin qeyd edib ki, eyni qəbildən olan işlərin mütəmadi olaraq Məhkəməyə təqdim olunması Konvensiyanın səmərəlilik mexanizminin əhəmiyyətini azaldır (Sənəd.11020). O, daha sonra qeyd edib:

“ 58. Məruzəçi Moskvada görüşdüyü bir çox Rusiya rəsmilərinin və institutlarının səmimi və açıq mövqelərini və eyni zamanda, onların yuxarıda sadalanan problemlərin Rusiya məhkəmə sisteminin səmərəliliyini və bütövlükdə Dövləti təhlükə altında qoyduğunu açıq şəkildə başa düşdüklerini təqdir edir. Bəlkə də elə bu göstəricidir ki, xüsusilə Konstitusiya Məhkəməsinin və Ali Məhkəmənin sədrləri konstruktiv mövqe nümayiş etdirərək problemlərin olduğunu etiraf ediblər və onları aradan qaldırmaq istiqamətində Məruzəçinin yardımını istəyiblər.

59. Hakimiyyət orqanları əmin etdilər ki, ən əhəmiyyətli problemlərin həlli prioritet təşkil edəcək və Avropa Məhkəməsinin qərarlarında tələb olunan islahatların sürətlə həyata keçirilməsi istiqamətində müvafiq addımlar atılacaq.

60. Rusiya rəsmilərinin qeyd olunan vacib problemlərlə açıq mübarizə istəyi çox təqdirəlayiq hesab olunur. Məruzəçi qeyd edir ki, bu məsələlərin mürəkkəbliyi onların həlli üçün Rusiya hüquq sistemi çərçivəsində bütün tərəflərin ciddi və gərgin cəhdlərini tələb edir.

61. Lakin buna baxmayaraq, bu məsələ ilə bağlı islahat strategiyası yaradılmamış qalır. Qərarlarda əks olunmuş mövcud problemləri və digər problemləri nəzərə alaraq, Məruzəçi hakimiyyət orqanlarına Strasburq Məhkəməsinin qərarlarının icrası üçün xüsusi orqanlararası əməkdaşlıq mexanizmi yaradılmasını ciddi şəkildə tövsiyə edib. İcra prosesində Parlamentin və Rusiyalı heyətin mütəmadi olaraq Assambleyaya cəlb edilməsi də zəruridir. Məruzəçi inanır ki, onun Strasburq Məhkəməsinin qərarlarının icrası ilə bağlı parlament nəzarətini təmin edən xüsusi prosedur və mexanizmlərin yaradılması ilə bağlı tövsiyələri, həmçinin qətnamənin layihəsində nəzərdə tutulan digər təkliflər Rusiya parlamentinin üzvü olan əməkdaşları tərəfindən nəzərə alınacaq. Məruzəçi həmçinin inanır ki, Assambleyadakı Rusiya heyətinin üzvləri müxtəlif məhkəmə qərarlarında tələb olunan xüsusi tədbirləri görəcək, həmin tədbirləri inkişaf etdirəcək və bu inkişafın davam etməsinə nəzarət edəcək (detallı məlumat üçün bax: Əlavə III, Bölmə III).”

B. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı

45. 19-29 may 2008-ci il tarixdə Rusiyaya səfər edən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Xüsusi Məruzəçisi Cənab Leandro Despouy hakimlərin və vəkillərin müstəqilliyi ilə bağlı ilkin müşahidələrində bildirib: “dövlətin əleyhinə olan işlərlə bağlı qərarlar da daxil olmaqla məhkəmə qərarlarının əhəmiyyətli bir faizinin icra olunmaması ciddi narahatlıq doğuran bir faktdır”. O əlavə edib ki, “Rusiyada məhkəmə qərarlarının icra olunmaması problemi əhali arasında məhkəmə hakimiyyətinin imicinin zəifləməsinə səbəb olub”.

Hüquq Məsələləri

I. KONVENSIYANIN 6-CI VƏ 1 SAYLI PROTOKOLUN 1-Cİ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

46. Ərizəçi şikayət etdi ki, hakimiyyət orqanlarının uzun müddət ərzində onun xeyrinə olan və icrası icbari olan məhkəmə qərarlarını icra etməməsi onun Konvensiyanın 6-cı maddəsində, eləcə də 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulan öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə etmək hüququnu pozub. Həmin maddələrdə deyilir:

6.1-ci maddə

“Hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən ..., qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz ... məhkəmə vasitəsilə, ağlabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir...”

1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi

“Hər bir fiziki və hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna malikdir. Heç kəs, cəmiyyətin maraqları nəminə qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri ilə nəzərdə tutulmuş şərtlər istisna olmaqla, öz mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz...”

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Hökumət

47. Hökumət ilkin olaraq etiraz edərək bildirdi ki, ərizəçi ölkədaxili müdafiə vasitələrini tükəndirməyib. Lakin, sonrakı müşahidələrində ərizəçiyə verilən cavabda Hökumət ölkədaxili müdafiə vasitələrini tükəndirməmə ilə bağlı əvvəlki arqumentini müdafiə etmədi.

48. Hökumət həmçinin bildirdi ki, artıq ərizəçi iddia edilən pozuntunun qurbanı sayıla bilməz: icranın gecikdirilməsilə bağlı dəymiş ziyana görə məhkəmə tərəfindən Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsinə uyğun olaraq təyin edilmiş əmsallaşdırılmış əlavə kompensasiya ödənilib. Hökumət Məhkəmənin müvafiq qərarlarına istinad vasitəsilə onların bu arqumentini dəstəkləyib (xüsusilə *Nemakina Rusiyaya qarşı* (dek.), № 14217/04, 10 iyul 2007, və *Derkach Rusiyaya qarşı* (dek.), № 3352/05, 3 may 2007).

49. Hökumət daha sonra iddia etdi ki, şikayətlər açıq aşkar əsassız olub: onlar hesab etdilər ki, zəruri sənədlərin səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən qəbul edilməsindən, məhkəmə tərəfindən təyin edilmiş məbləğlərin səmərəli şəkildə ödənilməsinə qədər olan müddət 13 günlə doqquz ay arasında baş verib ki, bu da Məhkəmə presidentlərinə nəzərən ağlabatandır. Hökumət, ərizəçini 17 aprel 2003-cü il tarixli icra sənədini dəfələrlə geri götürərək onu müxtəlif hakimiyyət orqanlarına göndərməkdə

günahlandırdı. 4 dekabr 2003-cü il tarixli məhkəmə qərarı 9 mart 2006-cı il tarixdə yeniləndikdən altı ay sonra icra olunub. Nəhayət, 24 mart 2006-cı il tarixli qərar iki mərhələdə icra olunub: 2 noyabr 2006-cı il tarixdə qərarın əsas hissəsi və 17 avqust 2007-ci il tarixdə, daha dəqiq desək, qismən icradan doqquz ay sonra, qalan hissəsi.

50. Hökumət, sonda bu iş üzrə bir neçə qərarın cəlb olunduğunu bildirərək icra prosesinin mürəkkəbliyini əsas gətirdi. Onlar həmçinin çoxpilləli federal büdcə sistemi və qanunvericilikdə baş verən dəyişikliklər kimi obyektiv halları və Hökumətin məsuliyyət daşımadığı gecikmələrə bu halların yol açdığını vurğuladılar.

2. Ərizəçi

51. Ərizəçi bildirdi ki, o, mütəmadi ödəmə prosesindəki çatışmazlıqlar barədə və/və ya onun xeyrinə olan məhkəmə qərarlarının icrasının gecikdirilməsilə bağlı müxtəlif hakimiyyət orqanlarına, həmçinin Maliyyə Nazirliyi, Federal Xəzinə, prokurorluq orqanları, məhkəmə icraçılarına şikayət edib. O bildirdi ki, Dövlət orqanları bununla bağlı müvafiq tədbirlər görməli olduqları halda hər hansı zəruri addım atmayıblar. O hesab edir ki, 22 may 2007-ci il və 21 avqust 2007-ci il tarixli qərarların təəccüb doğuran qısa gecikmələrlə icrası güman ki, Məhkəmənin onun şikayəti üzrə Hökumətlə kommunikasiya prosesinə başlaması nəticəsində baş tutub.

52. Digər üç qərara gəlinə, ərizəçi Hökumətin gecikmələrlə bağlı əsaslandırması ilə razılaşmayıb. O etiraz edərək bildirdi ki, 17 aprel 2003-cü il tarixli qərarın icrasının 31 ay gecikdirilməsi müxtəlif hakimiyyət orqanlarının təqsiri ucbatından baş verib; 4 dekabr 2003-cü il tarixli qərarla bağlı icra sənədi 21 ay ərzində Şaxtı Əmək və Sosial İnkişaf idarəsində qalıb və bu müddət ərzində, arifmetik düzəlişlərlə bağlı məhkəməyə müraciət edilənədək idarə tərəfindən hər hansı addım atılmayıb; 24 mart 2006-cı il tarixli məhkəmə qərarı qismən də olsa, 2007-ci ilin avqust ayına qədər icra olunmamış qalıb. Ərizəçi yekun olaraq qeyd etdi ki, o, hələ də Konvensiyanın 6-cı maddəsi və 1 saylı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusunun qurbanı sayılır.

B. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

1. Qəbul edilənlik

53. Məhkəmə qeyd edir ki, Hökumət, ərizəçi tərəfdən ölkədaxili müdafiə vasitələrinin tükəndirilməməsilə bağlı etirazından açıq-aşkar imtina edib və ona görə də bu məsələni araşdırmayacaq.

54. Ərizəçinin qurban statusuna gəlincə, Məhkəmə bildirir ki, Konvensiyanın 34-cü maddəsinə görə, “Məhkəmə, Konvensiyada və ya Protokollarda nəzərdə tutulmuş hüquqlarının Razılığa gələn Yüksək Tərəflərdən biri tərəfindən pozulduğunu iddia edən hər hansı şəxsin şikayətini qəbul edə bilər ...”.

55. Konvensiyanın iddia edilən pozuntusunu aradan qaldırmaq öhdəliyi ilk olaraq yerli hakimiyyət orqanlarının üzərinə düşür. Buna görə də, ərizəçinin hüquq pozuntusunun qurbanı olmasını iddia edə bilib bilməməsi sualı, Konvensiya üzrə bütün prosedur mərhələlərdə mühüm əhəmiyyət kəsb edir (bax: Burdov, yuxarıda 30-cu bənddə qeyd edilib).

56. Məhkəmə təkrarən qeyd edir ki, yerli hakimiyyət orqanları Konvensiyanın pozuntusunu maddi olaraq və ya sadəcə ifadə etməklə etiraf edərək aradan qaldırmayana qədər, ərizəçinin xeyrinə qərar qəbul edilməsi və ya məhkəmə qərarının əhəmiyyətli yubandırma hallarından sonra icra edilməsi kimi tədbirlərin həyata keçirilməsi, prinsip etibarı ilə, həmin ərizəçinin “qurban” statusunu itirməsi üçün yetərli deyil (bax: *Petrushko Rusiyaya qarşı*, № 36494/02, 4-16-cı paragraflar, 24 fevral 2005, sonrakı istinadlarla). Əvəzin ödənilməsi məqsədmüvafiq və yetərli olmalıdır əks halda digər tərəf pozuntunun qurbanı olduğunu iddia etməyə davam edəcək (bax: *Skordino İtalyaya qarşı (№ 1)* [BP], № 36813/97, 181-ci paragraf, AİHK 2006-..., və *Kocchiarella İtalyaya qarşı* [BP], № 64886/01, 72-ci paragraf, AİHM 2006-...).

57. Hökumət etiraz etdi ki, yerli məhkəmələr ərizəçinin xeyrinə olan əvvəlki məhkəmə qərarlarının icrasının gecikdirilməsinə görə, Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsinə əsasən ilkin müavinətləri əmsallaşdırmaq yolu ilə ona kompensasiya təyin ediblər. Ərizəçi bu faktı inkar etmədi, lakin etiraz edərək bildirdi ki, o hələ də qurban statusuna malikdir. Buna görə də Məhkəmə əmsallaşdırılmış məbləğin Konvensiyanın pozuntusunu aradan qaldıraraq qaldırmamasını və pozulmuş hüququ müvafiq və yetərli dərəcədə kompensasiya edib edə bilməməsini nəzərdən keçirməlidir.

58. Birinci hissə ilə bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, Hökumətin istinad etdiyi qərarlar Konvensiyanın pozuntusunu açıq-aşkar etiraf etmir. Onlar sadəcə müvafiq məbləğin təyin olunması ilə ödənilməsi arasında keçən vaxtla bağlı obyektiv hallara əsaslanaraq kompensasiya müəyyən ediblər. Bu səbəbdən də, həmin qərarların iddia olunan pozuntunu mahiyyəti üzrə tanıyıb tanımaması ilə bağlı sual doğur. Lakin buna baxmayaraq, Məhkəmə, aşağıda qəti qərarında ödənilən kompensasiyanın adekvat və yetərli olub olmamasını nəzərdən keçirəcəyi səbəbilə bu məsələ ilə bağlı qərar qəbul etməyi zəruri hesab etmir.

59. Sonuncu məsələyə gəlincə, Məhkəmə hesab edir ki, Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsi sadəcə məhkəmələrə rəsmi əmsallaşdırma qiymətinə uyğun olaraq təyin olunmuş məbləğin yenilənməsinə və bu yolla da yerli əskinazın qiymətinin azalmasına görə

kompensasiya ödənilməsinə imkan verir. Bu kompensasiya, ərizəçiyə maddi və ya mənəvi olaraq vurulan hər hansı zərəri deyil, sadəcə inflyasiya ilə bağlı itkini əvəz edib. Hökumət bunun əksini sübut edən hər hansı bir argument təqdim etməyib. Məhkəmə artıq Rusiya ilə bağlı bir sıra işlərdə bu məsələyə toxunub və belə qərara gəlib ki, inflyasiya nəticəsində baş verən itkinin əvəzi kimi ödənilən, həm qanunvericilikdə, həm də təcrübədə çatımlı və səmərəli olan kompensasiya, vurulmuş zərərə görə Konvensiyada nəzərdə tutulmuş adekvat və yetərli kompensasiya tələbinə cavab vermir (bax: *Moroko Rusiyaya qarşı*, № 20937/07, 27-ci paraqraf, 12 iyun 2008). Hökumətin istinad etdiyi əvvəlki qərarlara gəlincə (bax: yuxarıda 48-ci paraqraf), Məhkəmə bir daha qeyd edir ki, həmin işlərə, konkret işlər üzrə xüsusi hallar nəzərə alınaraq baxılıb (bax: *Moroko*, yuxarıda 26-cı paraqrafda qeyd olunub).

60. Məhkəmə, müvafiq olaraq belə nəticəyə gəlir ki, ərizəçinin iddia edilən hüquqlarının pozuntusu adekvat və yetərli şəkildə aradan qaldırılmayıb və buna görə də o, hələ də Konvensiyanın 34-cü maddəsinə uyğun olaraq qurban olduğunu iddia edə bilər. Bu səbəbdən də, Hökumətin etirazı qəbul olunmur.

61. Tərəflərin təqdim etdiyi digər argumentlərə gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, onlar ciddi suallar yaradır ki, bu da mahiyyət üzrə məhkəmə baxışını tələb edir. Məhkəmə müvafiq olaraq hesab edir ki, şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndi altında açıq aşkar əsassız sayılmır və digər hər hansı əsasla görə də qəbuledilməyən deyil. Buna görə də, şikayət qəbuledilən sayılır.

2. Şikayətin mahiyyəti

62. Hazırkı işlə bağlı beş məhkəmə qərarının tam şəkildə amma müəyyən gecikmələrlə icra olunması ilə bağlı tərəflər mübahisə etmədilər. Məhkəmənin nəzərdən keçirib qərar verməli olduğu yeganə məsələ bu gecikdirmələrin Konvensiyanı pozub pozmamasıdır.

63. Beş qərardan ən az üçü ilə bağlı bir məsələdə tərəflər razılaşmadılar: Hökumət hesab etdi ki, gecikmələr on aya qədər müddətdə baş verib ki, bu da Konvensiya ilə ziddiyyət yaratmır; ərizəçi isə iddia etdi ki, gecikmələr daha uzun zamanda baş verib və beləliklə də Konvensiyanı pozub.

64. Bu fərqli mövqeləri nəzərə alan Məhkəmə qərara gəldi ki, müvafiq işin Konvensiyaya uyğun olaraq müəyyənləşdirilməsinə kömək edə bilən və əvvəlki presedentlərdə əks olunan əsas prinsipləri aydınlaşdırsın.

(a) Əsas prinsiplər

65. Əgər Razılığa gələn Yüksək Tərəflərin yerli məhkəmə sistemi qəti və icrası məcburi olan məhkəmə qərarlarının icra olunmamış qalmasına imkan verirsə, o zaman 6-cı maddədə nəzərdə tutulmuş ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ xəyali xarakter daşımış olur. Hər hansı bir məhkəmənin çıxardığı qərarın icrası 6-cı maddənin məqsədi baxımından “məhkəmə”

anlayışının ayrılmaz hissəsidir (bax: *Hornsby Yunanıstana qarşı*, 19 mart 1997, 40-cı paraqraf, *Hökm və Qərarların Hesabatı* 1997-II).

66. Bu baxımdan, icbari məhkəmə qərarının icrasının əsassız və uzunmüddətli gecikdirilməsi Konvensiyanın pozulmasına səbəb ola bilər (bax: *Burdov Rusiyaya qarşı*, № 59498/00, AİHM 2002-III). Bu cür gecikdirmənin əsaslılığı, icra prosedurunun xüsusi mürəkkəbliyi, ərizəçinin və səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarının hərəkətləri və məhkəmə tərəfindən müəyyən olunmuş təzminatın məbləği və xarakteri ilə müəyyən olunmalıdır (bax: *Raylyan Rusiyaya qarşı*, № 22000/03, 31-ci paraqraf, 15 fevral 2007).

67. Məhkəmə icra prosesi üçün müəyyən edilmiş zaman məhdudiyyətini nəzərə alarkən həmin zaman məhdudiyyətinə əməl etməmə heç də bütün hallarda Konvensiyanın pozuntusu sayılmır. Bəzi gecikdirmə halları xüsusi hallarla əsaslandırıla bilər, lakin bəzən əsaslandırılmaya da bilər, hər bir halda, gecikdirmə halı 6-cı maddənin 1-ci bəndilə qorunan hüquqa xələl gətirməməlidir (bax: *Burdov*, yuxarıda 35-ci paraqrafta qeyd olunub). Belə ki, Məhkəmə, məsələn yaxın keçmişdə Rusiyaya qarşı baxdığı işdə, hesab etdi ki, məhkəmə qərarının hakimiyyət orqanları tərəfində icrasının on ay gecikdirilməsi Konvensiya baxımından *prima facie* qeyri-ağlabatan olmayıb (bax: *Moroko*, yuxarıda 43-cü paraqrafta qeyd olunub). Lakin bu cür fərziyyə daha öncə qeyd olunan kriteriyanın araşdırılmasını (bax: yuxarıda 66-cı paraqraf) və digər müvafiq hallara istinad edilməsini istisna etmir (bax: *Moroko*, yuxarıda 44-45-ci paraqraflarda qeyd olunub).

68. Dövlət əleyhinə məhkəmə qərarı əldə edən şəxsdən əlavə icra proseduru üçün müraciət etmək tələb olunmamalıdır (bax: *Metaxas Yunanıstana qarşı*, № 8415/02, 19 v 27-ci paraqraf, 27 may 2004). Bu qəbildən olan işlərdə cavabdeh dövlət orqanı, məhkəmə qərarı ilə bağlı müvafiq formada məlumatlandırılmalıdır və həmin qərarın tələblərinin həyata keçirilməsi üçün zəruri addımlar atmalı və ya qərarın icrasını aidiyyəti üzrə digər səlahiyyətli dövlət orqanına ötürməlidir. Bu, icra proseduru ilə bağlı mürəkkəb bir durum və ya mümkün toqquşma halları olduğu və məhkəmə qərarının icrasına hansı hakimiyyət orqanının cavabdeh olması barədə ərizəçinin şübhələri yarandığı təqdirdə xüsusilə aktualdır (bax: *Akashev Rusiyaya qarşı*, № 30616/05, 21-ci paraqraf, 12 iyun 2008).

69. Məhkəmə qərarı, istər Dövlət tərəfindən könüllü icra edilərkən, istərsə də Dövlət, qərarı icra etməyə məcbur edilərkən, müvəffəqiyyət qazanmış tərəfdən qərarla bağlı borcu ödəmək üçün müvafiq prosessual addımlar atmaq tələb oluna bilər (bax: *Şvedov Rusiyaya qarşı*, № 69306/01, 29–37-ci paraqraflar, 20 oktyabr 2005). Müvafiq olaraq, hakimiyyət orqanlarının məhkəmə qərarının icrasını sürətləndirmək üçün ərizəçidən bank hesabının detallarını və sair bu kimi əlavə sənədləri təqdim etməsini xahiş etməsi ağlabatandır (bax, *mutatis mutandis*, *Kosmidis və Kosmidou Yunanıstana qarşı*, № 32141/04, 24-cü paraqraf, 8 noyabr 2007). Lakin buna baxmayaraq, kreditorun əməkdaşlığı son dərəcə vacib olan hallardan kənara çıxmamalıdır və hər bir halda, bu, hakimiyyət orqanlarını, öz

təşəbbüslərilə, Konvensiyanın tələblərinə uyğun və onlarda olan məlumat əsasında Dövlətin əleyhinə olan məhkəmə qərarını, vaxtında icra etmək öhdəliyindən azad etmir (bax: *Akaşev*, yuxarıda 22-ci paraqrafda qeyd olunub). Beləliklə, Məhkəmə hesab edir ki, Dövlətin əleyhinə olan məhkəmə qərarının icra olunmasını təmin etmək yükü, həmin məhkəmə qərarı qanuni qüvvəyə mindiyi və icrası məcburi xarakter aldığı gündən etibarən, əsasən Dövlət orqanlarının üzərinə düşür.

70. Dövlətin yerli büdcə sisteminin və ya yerli icra mexanizminin mürəkkəbliyi, həmin Dövləti Konvensiya ilə üzərinə götürdüyü icrası məcburi olan məhkəmə qərarını ağlabatan müddətdə icra etmək öhdəliyindən azad etmir. Həmçinin, Dövlət orqanları, məhkəmə qərarı ilə müəyyən edilmiş borcun ödənilməməsi prosesində maliyyə və digər resursların (məsələn mənzil təchizatı) çatışmazlığına və ya digər hallara üzrlü səbəb kimi istinad edə bilməz (bax: *Burdov*, yuxarıda 35-ci paraqrafda qeyd olunub, və *Kukalo Rusiyaya qarşı*, № 63995/00, 49-cu paraqraf, 3 noyabr 2005). Bu, Razılığa gələn Yüksək Tərəflər üçün ona görə nəzərdə tutulub ki, bu məsələ ilə bağlı səlahiyyətli dövlət orqanları hüquq sistemini öz öhdəliklərini yerinə yetirməyə imkan verən formada təşkil edə bilsinlər. (bax: *mutatis mutandis Comingersoll S.A. Portuqaliyaya qarşı* [BP], № 35382/97, 24-cü paraqraf, AİHM 2000-IV, və *Frydlender Fransaya qarşı* [BP], № 30979/96, 45-ci paraqraf, AİHM 2000-VII).

(b) Hazırkı iş üzrə bu prinsiplərin tətbiqi

71. Məhkəmə bu iş üzrə beş məhkəmə qərarının icrasının gecikdirilməsini yuxarıdakı prinsiplər əsasında nəzərdən keçirəcək.

(i) 17 aprel 2003-cü il tarixli məhkəmə qərarı

72. Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin 17 aprel 2003-cü il tarixli qərarı 9 iyul 2003-cü il tarixdə hüquqi qüvvəyə minib və icrası məcburi xarakter alıb və cavabdeh hakimiyyət orqanı həmin tarixdən etibarən ərizəçiyə müəyyən olunmuş məbləği ödəməli olması barədə məlumatlı idi və ya olmalı idi. Ərizəçinin icra sənədini bir ay sonra təqdim etməsi hakimiyyət orqanlarının qərarının icrasına başlamaq öhdəliyinə təsir etmir. Əslində, ondan hər hansı icra prosesinə və ya digər oxşar prosesə başlamasını gözləmək lazım deyildi (bax: yuxarıda 68-ci paraqraf). Həmin tarixdən başlayaraq, cavabdeh dövlət orqanı ya özü, ya da digər cavabdeh federal və/və ya yerli hakimiyyət orqanları ilə əməkdaşlıq edərək Dövlət borclarının ödənilməsi üçün vacib fondları çatımlı edən bütün zəruri tədbirləri görmək öhdəliyi daşıyırdı. Əslində belə görünür ki, cavabdeh hakimiyyət orqanı ödənişi hər an həyata keçirə bilmək üçün bütün zəruri elementlərə, məsələn, ərizəçinin ünvanı və bank detalları haqqında bütün məlumatlara sahib olub.

73. Məhkəmə qərarının icrası, hakimiyyət orqanları tərəfindən müvafiq olaraq qərarın qəti olduğu və qüvvəyə mindiyi tarixdən hesablanmalıdır ki, bu da iş üzrə 9 iyul 2003-cü il tarixdir və qərarla müəyyən olunmuş

təzminatın ödənmə tarixi isə 19 avqust 2005-ci il tarixidir. Beləliklə, 17 aprel 2003-cü il tarixli məhkəmə qərarının icrası iki il on ay müddətdən sonra baş tutub.

74. Məhkəmə tərəfindən təyin edilən təzminatın bu cür gecikdirilməsi Konvensiyanın yuxarıda qeyd olunan tələblərinə cavab vermir və Məhkəmə, bu halı əsaslandırma biləcək hər hansı bir şərt görmür.

75. Bu da qeyd olunur ki, icrayla bağlı hər hansı bir mürəkkəb durum olmayıb: Qərar müəyyən məbləğin ödənilməsini tələb edib. Ərizəçi icra üçün hər hansı bir maneə yaratmayıb. Həmçinin, ərizəçini, doqquz aydan artıq müddət məhkəmə qərarının cavabdeh tərəfindən könüllü ödəniləcəyini gözlədikdən sonra məsələni məhkəmə icraçıları və Federal Xəzinəylə həll etmək cəhdinə görə təqsirləndirmək olmaz. Digər tərəfdən, Məhkəmə qeyd edir ki, icra sənədi uzun müddət ərzində müxtəlif hakimiyyət orqanlarında, doqquz ay müdafiə Şöbəində, dörd ay məhkəmə icraçıları şöbəində və onbir ay Federal Xəzinədə, heç bir nəticəsiz qalıb. Məhkəmə bu hərəkətsizlik üçün hər hansı əsas görmür. Hökumətin istinad etdiyi çoxpilləli büdcə sisteminin mürəkkəbliyi yuxarıda qeyd olunan müddətdə hakimiyyət orqanları arasında müvafiq koordinasiya çatışmazlığını və onların hərəkətsizliyini əsaslandırma bilməz.

76. Yuxarıdakı elementlər Məhkəmə üçün kifayətdir ki, yekun olaraq Dövlətin 17 aprel 2003-cü il tarixli məhkəmə qərarını ağlabatan müddətdə icra etmədiyini hesab etsin.

(ii) 4 dekabr 2003-cü il tarixli məhkəmə qərarı

77. 4 dekabr 2003-cü il tarixli qərar 15 dekabr 2003-cü ildə qəti qərar elan olundu və 18 oktyabr 2006-cı il tarixdə icra olundu. Hakimiyyət orqanları məhkəmə qərarını iki il on ay müddətə icra etdilər. Hökumətin də qeyd etdiyi kimi, bu qərar məhkəmə tərəfindən dəyişdirilib. Birinci düzəliş 14 noyabr 2005-ci il tarixdə cavabdeh hakimiyyət orqanının xahişi ilə edilərək ilkin məbləğ 155 rubl məbləğdə (4 avro) azaldılıb. Lakin buna baxmayaraq, belə bir düzəliş zərurəti, əgər belə bir zərurət var idisə belə, bütün gecikmənin sadəcə kiçik bir hissəsini izah edir. Hökumət, yenə də 15 dekabr 2003-cü ildən 14 noyabr 2005-ci ilədək davam edən iki ilə yaxın bir gecikmənin izahını vermədi. Həmçinin, Hökumət, həmin müddət ərzində cavabdeh hakimiyyət orqanı tərəfindən məhkəmə qərarının icrası üçün görülən hər hansı tədbir haqqında Məhkəməyə məlumat vermədi. Hətta hakimiyyət orqanlarının sonrakı mərhələlərdə daha fəal səy göstərdiklərini güman etsək belə, bu cür uzun sürən gecikmə halı Məhkəməyə əsas verir ki, həmin məhkəmə qərarı ilə bağlı, qərarın ağlabatan müddətdə icra olunması hüququnun pozulduğunu tanısin.

(iii) 24 mart 2006-cı il tarixli məhkəmə qərarı

78. Məhkəmə heç bir mübahisəsiz qəbul edir ki, 14 mart 2006-cı il tarixli məhkəmə qərarı 22 may 2006-cı il tarixdə qüvvəyə minib və 2 noyabr

2006-cı il tarixdə qismən icra olunub. Tərəflər də razılaşblar ki, qərar tam şəkildə ancaq 17 avqust 2007-ci il tarixdə icra olunub.

79. Hakimiyyət orqanları fəal davranaraq təzminatın əsas hissəsini altı ay içərisində ödəmiş olsalar da Məhkəmə hesab edir ki, 6-cı maddə qüvvəyə minən və məcburi hüquqi qüvvəsi olan məhkəmə qərarının tam şəkildə icra olunması öhdəliyini müəyyən edir. Buna görə də Məhkəmə, qərarın tam şəkildə icra olunmasına qədər olan müddətin əqləbatan olub olmadığını araşdıracaq. Beləliklə, məhkəmə qərarının hakimiyyət orqanları tərəfindən tam şəkildə icra olunması bir il üç aya qədər müddətə baş tutub.

80. Hökumətin təqdim etdiyi məlumatlardan və Şaxtı Prokurorunun Müavininin 29 aprel 2007-ci il tarixdə ərizəçiyə təqdim etdiyi məktubdan da açıq-aşkar göründüyü kimi, federal səviyyədə müvafiq qayda və prosedurların olmaması səbəbindən məhkəmə qərarının icrası mümkün olmayıb. Həqiqətən də Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin qərarı ilə artırılan məbləğ Maliyyə Nazirliyi tərəfindən xüsusi prosedur qəbul olunana qədər (bax: yuxarıda 19-cu paragraf) ödənməyib.

81. Lakin Məhkəmə, Hökumətin əsaslandırmaalarında, Maliyyə Nazirliyinin yeni prosedur qəbul etməsinin bir ildən çox müddətə gecikdirilməsinə bir səbəb tapa bilmədi. Həmçinin Məhkəmə gecikdirməni Hökumətin istinad etdiyi obyektiv səbəblərlə əlaqələndirə bilmədi: belə görünür ki, bu məsələ Hökumətin müstəsna nəzarəti altında olub. Hər bir halda, federal səviyyədə ümumi qaydaların və prosedurun olmaması məcburi hüquqi qüvvəyə malik olan məhkəmə qərarının bu cür uzun müddətə gecikdirilməsi üçün *per se* əsas ola bilməz. Məhkəmənin fikrincə, əgər ayrı-ayrı işlər üzrə məcburi hüquqi qüvvəyə malik olan məhkəmə qərarının icrası inzibati hakimiyyət tərəfindən müvafiq sahələr üzrə ümumi prosedurun və qaydaların qəbul edilməsindən asılı olarsa, o zaman məhkəmə hüququ səmərəli ola bilməz.

82. Nəhayət, təzminatın xarakterinə gəlinə, Hökumət iddia etdi ki, mübahisə olunan gəlir ərizəçinin yeganə gəliri deyildi və beləliklə də daha az əhəmiyyət kəsb edirdi. Məhkəmə bu arqumentlə razılaşa bilməz, ən az ona görə ki, bu təzminatlardan bəziləri ərizəçinin Çernobl qəzasında aldığı və ömrü boyu əlilliyinə səbəb olan ziyana görə nəzərdə tutulan əhəmiyyətli məbləğdə təzminatdır. Məhkəmənin fikrincə, bu tip təzminatlar hər hansı şəkildə xaraktercə marginallaşdırıla və ya əhəmiyyətsiz hesab oluna bilməz.

83. Bu halları nəzərə alaraq, Məhkəmə yekun olaraq qeyd edir ki, hakimiyyət orqanlarının 24 mart 2006-cı il tarixli məhkəmə qərarını bir il üç aya qədər müddətdə tam şəkildə icra etməməsi ərizəçinin məhkəmə araşdırması hüququnu pozub.

(iv) 22 may 2007 və 21 avqust 2007-ci il tarixli məhkəmə qərarları

84. Məhkəmə qeyd edir ki, Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin 22 may 2007-ci il və 21 avqust 2007-ci il tarixli qərarları müvafiq olaraq, 4 iyun 2007 və 3 sentyabr 2007-ci il tarixlərdə qəti qərar elan olunublar; bu qərarlar uyğun

olaraq 5 dekabr 2007 və 3 dekabr 2007-ci il tarixlərdə icra olunub. Məhkəmə qərarları hakimiyyət orqanları tərəfindən müvafiq ardıcılıqla altı və üç ay müddətinə icra olunub.

85. Ərizəçi əvvəlki məhkəmə qərarının icrası zamanı baş verən ilkin çətinliklərə istinad etdi ki, bu çətinliklər də ərizəçinin Məhkəməyə göndərdiyi şikayət əsasında Məhkəmə ilə Hökumət arasında kommunikasiya başladıqdan dərhal sonra həll olunmuşdu. Necə olursa olsun, Məhkəmə hesab edir ki, hakimiyyət orqanları tərəfindən bu qərarların müvafiq olaraq altı və üç ay ərzində icra olunması özü-özlüyündə ağlabatan hesab olunur; bundan əlavə, Məhkəmə, bu gecikmə nəticəsində ərizəçinin məhkəmə araşdırması hüququnu pozan hər hansı xüsusi hala rast gəlmədi.

(v) Nəticə

86. Yuxarıda qeyd olunanlara əsaslanaraq, Məhkəmə yekun olaraq hesab edir ki, hakimiyyət orqanları Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin 17 aprel 2003-cü il, 4 dekabr 2003-cü il və 24 mart 2006-cı il tarixli qərarlarının icrasını gecikdirməklə ərizəçinin məhkəmə araşdırması hüququnu pozublar. Buna uyğun olaraq, Konvensiyanın 6-cı maddəsi pozulub.

87. Nəzərə alsaq ki, məcburi hüquqi qüvvəyə malik məhkəmə qərarları ərizəçinin xeyrinə ödəniş hüququ nəzərdə tutur və bu da 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinə uyğun olaraq “mülkiyyət” hesab olunur (bax: *Vasilopoulou Yunanıstana qarşı*, № 47541/99, 22-ci paraqraf, 21 mart 2002), bu qərarların hakimiyyət orqanları tərəfindən uzun müddət ərzində icra olunmaması həmçinin ərizəçinin öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququnu pozub (bax: Burdov, yuxarıda 41-ci paraqrafda qeyd olunub). Beləliklə, müvafiq olaraq 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi də pozulub.

88. Yuxarıda 84 və 85-ci paraqraflarda gəlinmiş nəticələri nəzərə alaraq Məhkəmə yekun olaraq hesab edir ki, 22 may 2007-ci il və 21 avqust 2007-ci il tarixli məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı 6-cı maddənin və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusu baş verməyib.

II. KONVENSIYANIN 13-CÜ MADDƏSİNİN TƏLƏBİNƏ UYĞUN ÖLKƏDAXİLİ SƏMƏRƏLİ HÜQUQİ MÜDAFİƏ VASİTƏLƏRİNİN MÖVCUDLUĞU

89. Ərizəçi hakimiyyət orqanları tərəfindən onun lehinə olan yerli məhkəmə qərarlarının uzun müddət ərzində icra olunmamasına dair şikayətilə bağlı ölkədaxili səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinin çatışmazlığını iddia etmədi. Lakin Məhkəmə bildirdi ki, yerli məhkəmə qərarlarının icrasının gecikdirilməsilə bağlı Məhkəməyə daxil olan işlərdə daxili hüquq müdafiə vasitələrinin səmərəsizliyindən edilən şikayətlər artan xətlə müşahidə olunur. Buna görə də Məhkəmə qərara gəldi ki, öz təşəbbüsü ilə hazırkı iş üzrə bu məsələni 13-cü maddə altında araşdırsın və tərəflərdən

xahiş etdi ki, Məhkəməyə öz müşahidələrini təqdim etsinlər. 13-cü maddədə deyilir:

“Bu Konvensiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqları pozulan hər kəs, bu pozulma rəsmi fəaliyyət göstərən şəxslər tərəfindən törədildikdə belə, dövlət orqanları qarşısında səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə malikdir.”

A. Tərəflərin arqumentləri

90. Ərizəçi ölkədaxili hüquqi müdafiə vasitələrinin mövcudluğu və onların səmərəliliyi barədə hər hansı səciyyəvi arqument təqdim etmədi. O, daha öncəki müşahidələrində qeyd etmişdi ki, Maliyyə Nazirliyi, Federal Xəzinə, Prokurorluq orqanı və Məhkəmə İcraçıları da daxil olmaqla bir sıra hakimiyyət orqanlarına şikayət təqdim edib lakin bu şikayətlər hər hansı uğurlu nəticə verməyib.

91. Hökumət iddia etdi ki, hazırkı iş üzrə icra edilməməyə qarşı bir sıra səmərəli ölkədaxili müdafiə vasitələri olub lakin ərizəçi onlardan istifadə etməyib. Birinci, Konstitusiya hər kəsin məhkəmə qaydasında müdafiə hüququnu, eləcə də Dövlətin hərəkət və ya hərəkətsizliyini məhkəmə qaydasında mübahisələndirmək hüququnu təmin edir. 27 aprel 1993-cü il tarixli 4866-1 sayılı Qanun və Mülki Prosessual Məcəllənin 25-ci Bölməsi bu cür hərəkət və hərəkətsizliyin məhkəmə qaydasında mübahisələndirilməsinə imkan verir və beləliklə də vurulan ziyanı görə iddia qaldırmağa və icranın gecikməsinə məsuliyyət daşıyanlara qarşı Cinayət Məcəlləsinin 315-ci maddəsilə cinayət işi başlanmasına yol açır. Presedentdən misal gətirilə bilər: Çuvaşiya Respublikası, Çeboksari Lenin Rayon Məhkəməsi 13 iyul 2007-ci il tarixli qərarı ilə rayon xəzinə şöbəsinin hərəkətsizliyini qeyri-qanuni hesab edərək məhkəmə tərəfindən təyin olunmuş təzminatın bir iş günü içərisində ödənilməsinə tələb etdi.

92. İkinci, Hökumət iddia etdi ki, Mülki Məcəllənin 59-cu Bölməsi icranın gecikdirilməsi nəticəsində dəyən həm maddi həm də mənəvi ziyanı görə iddia qaldırmaq üçün əsas verir ki, bu vasitənin təcürbədə səmərəli olması da öz sübutunu tapıb. Mənəvi ziyanı görə kompensasiya ödənilməsilə bağlı dörd presedentə istinad edilib (Tatarstan Respublikası, Kazanın Novo-Savinovski Rayon Məhkəməsinin *Xakimov* işi üzrə 23 oktyabr 2006-cı il tarixli qərarı; Kalmık Respublikası, Elista Şəhər Məhkəməsinin *Akuginova və başqalarının* işi üzrə qeyri-müəyyən tarixli qərarı; Astraxan vilayətinin Kirov Rayon Məhkəməsinin *Butkonun* işi üzrə 3 avqust 2004-cü il tarixli qərarı; Başqırdıstan Respublikası, Beloretsk Şəhər Məhkəməsinin *Şubin* işi üzrə 28 mart 2008-ci il tarixli qərarı).

93. Üçüncü, Hökumət Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsinə və Mülki Məcəllənin 395-ci maddəsinə istinad edərək bu maddələrin maddi zərərə görə kompensasiya ödənilməsi üçün əsas olduğunu bildirdi. Övvəlki, məhkəmə tərəfindən müəyyən olunmuş təzminatın əmsallaşdırılmasına imkan verir və onun tətbiqi gecikdirilmə problemi ilə şərtləşdirilmir; bu

normanın uğurlu tətbiqilə bağlı bir sıra nümunələr mövcuddur. Sonrakı isə ödənilməmiş məbləğ üçün iddiaya və icranın gecikdirilməsindən yaranan maddi zərərə görə əlavə kompensasiya tələb etməyə imkan verir; Ali Məhkəmənin icra edilməmə işləri ilə bağlı bu normaları tətbiq edən 2002 və 2006-cı il tarixli iki qərarı var.

94. Son olaraq, Hökumət bildirdi ki, Ali Məhkəmə, məhkəmə prosesinin həddən artıq uzadılması və məhkəmə qərarlarının icrasının gecikdirilməsinin qarşısını alan yerli müdafiə vasitələrini əks etdirən konstitusion qanun layihəsi hazırlayıb və bu, qısa zaman içərisində Hökumət tərəfindən nəzərdən keçiriləcək.

95. Hökumət yekun olaraq bildirdi ki, Rusiya hüququ, müxtəlif müdafiə vasitələrinin toplusunu özündə əks etdirir ki, bütün bu vasitələr tam şəkildə nəzərə alınmalıdır; bu vasitələr dəqiq şəkildə ifadə olunub və 13-cü maddənin tələblərinə uyğun olaraq təcrübədə tətbiq olunur.

B. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

1. Ümumi prinsiplər

96. Məhkəmə xatırladır ki, 13-cü maddə Dövlətlərin, Konvensiyanın 1-ci maddəsində əks olunan, öz hüquq sistemləri çərçivəsində insan hüquqlarının müdafiəsinə aid öhdəliyinin birbaşa izahını verir. Buna görə də bu şərtə ki, Dövlət, Konvensiyaya uyğun “mübahisə olunan şikayətin” mahiyyətini müəyyən etmək üçün yerli müdafiə vasitələri tətbiq etməli və zəruri yardımı göstərməlidir. (bax: *Kudla Polşaya qarşı* [BP], № 30210/96, 152-ci paraqraf AİHM 2000-XI).

97. Razılığa gələn Yüksək Tərəflərin 13-cü maddədə müəyyən olunmuş öhdəlikləri, ərizəçinin şikayətinin xarakterindən asılı olaraq dəyişir; 13-cü maddənin mənası baxımından “hüquqi müdafiə vasitəsinin” “səmərəliliyi” nəticənin açıq-aşkar ərizəçinin xeyrinə olmasından asılı deyil. Eyni zamanda, 13-cü maddədə nəzərdə tutulan hüquqi müdafiə vasitələri iddia olunan pozuntunun və ya onun davam etməsinin qarşısının alınması və ya artıq baş vermiş hər hansı pozuntunun adekvat formada aradan qaldırılması üçün həm təcrübədə və həm də qanunda “səmərəli” olmalıdır. Hətta əgər bir hüquq müdafiə vasitəsi 13-cü maddənin tələblərinin yerinə yetirilməsi üçün yetərli deyilsə, yerli qanunvericiliklə təmin olunmuş bir neçə hüquqi müdafiə vasitəsi tətbiq oluna bilər (bax: *Kudla*, yuxarıda 157-158-ci paraqraflarda qeyd olunub; və *Vasserman Rusiyaya qarşı* (№ 2), № 21071/05, 45-ci paraqraf, 10 aprel 2008).

98. Xüsusilə uzun müddətli proseslə müşahidə olunan işlərə gəlincə, prosesin həddən artıq uzun olmasının qarşısının alınması üçün tətbiq oluna bilən hüquqi müdafiə vasitələri bu problemin həllinin ən səmərəli yoludur (bax: *Skordino İtaliyaya qarşı* (№ 1) [BP], № 36813/97, 183-cü paraqraf, AİHM 2006-...). Həmçinin, məhkəmə qərarlarının icra edilməməsi ilə bağlı

işlərdə icranı zamanında həyata keçirməklə pozuntunun qarşısını alan hər hansı yerli hüquqi müdafiə vasitələri prinsip etibarı ilə xüsusi əhəmiyyətlidir. Lakin buna baxmayaraq, şəxsin xeyrinə dövlət əleyhinə məhkəmə qərarı çıxarıldıqda, prinsip etibarı ilə sonuncu, bu cür vasitələrdən istifadə etməyə məcbur edilməməlidir (bax, *mutatis mutandis*, *Metaxas*, yuxarıda 19-cu paraqrafta qeyd olunub): belə məhkəmə qərarını icra etmək vəzifəsi birbaşa Dövlət orqanlarının üzərinə düşür ki, onlar da yerli hüquq sistemində mövcud olan bütün mümkün vasitələrdən istifadə edərək icranı sürətləndirməli və beləliklə də Konvensiyanın pozuntusunun qarşısını almalıdırlar (bax, *mutatis mutandis*, *Akashev*, yuxarıda 21-22-ci paraqraflarda qeyd olunub).

99. Dövlətlər həmçinin, sadəcə kompensasiya vasitəsinə tətbiq etməyi seçə bilərlər, bir şərtlə ki, həmin vasitə səmərəsiz olmasın. Yerli hüquq sistemində belə kompensasiya vasitəsi olduğu halda, Məhkəmə Dövlətə geniş mülahizə sərbəstliyi verərək hüquqi müdafiə vasitəsinə öz daxili sisteminə və ənənələrinə, eləcə də müvafiq ölkənin həyat standartlarına uyğun təşkil etmək imkanı verməlidir. Lakin buna baxmayaraq, Məhkəmə, yerli hüquq sisteminin təfsirinin və tətbiqinin Konvensiyada nəzərdə tutulmuş və Məhkəmənin presedentlərində təfsir olunmuş prinsiplərə uyğun gəlib gəlmədiyini araşdırmalıdır (bax: *Skordino*, yuxarıda 187-191-ci paraqraflarda qeyd olunub). Məhkəmə, məhkəmə prosesinin uzadılmasına görə əvəzin ödənilməsi qaydasında hüquqi müdafiə vasitəsinin səmərəliliyinin əsas meyarlarını müəyyən etdi. Həm də icra edilməmə ilə bağlı işlərə tətbiq edilən bu meyarlar (bax: *Vasserman*, yuxarıda 49 və 51-ci paraqraflarda qeyd olunub) aşağıdakılardır:

- əvəzin ədalətli ödənilməsilə bağlı iddia əqlabatan müddətdə baxılmalıdır (bax: *Skordino*, yuxarıda 195-ci paraqrafın əvvəlində qeyd olunub);
- kompensasiya, əvəzin ədalətli ödənilməsilə bağlı qərarın qüvvəyə mindiyi gündən dərhal sonra, altı aydan gec olmamaq şərtlə tam şəkildə ödənilməlidir (*həmin iş üzrə*, 198-ci paraqraf);
- kompensasiya ilə bağlı fəaliyyəti tənzimləyən prosesual qaydalar Konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan ədalət prinsipinə uyğun olmalıdır (*həmin iş üzrə*, 200-cü paraqraf);
- hüquqi xərclərlə bağlı qaydalar fəaliyyəti əsaslı olan çəkişən tərəflərin üzərinə həddən artıq yük qoymamalıdır (*həmin iş üzrə*, 201-ci paraqraf);
- Kompensasiyanın məbləği Məhkəmənin oxşar işlər üzrə müəyyən etdiyi kompensasiya məbləği ilə müqayisədə qeyri-əqlabatan olmamalıdır (*həmin iş üzrə*, 202-206 və 213-cü paraqraflar).

100. Məhkəmə, sonuncu meyarla əlaqədar bildirdi ki, yerli məhkəmələr təbii olaraq maddi zərərlə bağlı mövcud həyat standartlarına uyğun məbləği müəyyən etmək üçün daha əlverişli mövqeyə sahibdirlər. Lakin mənəvi ziyanla bağlı durum nisbətən fərqlidir. Həddən artıq uzun prosesin mənəvi ziyana səbəb olması barədə güclü lakin mübahisəyə açıq prezumpsiya var (bax: *Skordino*, yuxarıda 203-204-cü paraqraflarda qeyd olunub, və

Vasserman, yuxarıda 50-ci paraqrafda qeyd olunub). Məhkəmə, bu prezumpsiyanı, Dövlətin ona qarşı olan məhkəmə qərarlarının icrasını həddən artıq gecikdirdiyi hallarda, Dövlətin öz borcunu ödəmək öhdəliyini yerinə yetirməməsi faktının yaratdığı məyusluğu və ərizəçinin artıq hüquqi prosedurlardan keçərək uğur əldə etməsi faktını nəzərə alaraq xüsusilə əhəmiyyətli hesab edir.

2. Bu prinsiplərin hazırkı iş üzrə tətbiqi

(a) Çəkindirici vasitələr

101. Məhkəmə bir daha vurğulayır ki, artıq bir sıra işlərdən də məlum olur ki, Rusiya hüquq sistemində Dövlət orqanlarına qarşı məhkəmə qərarlarının icrasına təkan verən hər hansı çəkindirici vasitələr yoxdur (bax: *Lositskiy Rusiyaya qarşı*, № 24395/02, 29-31-ci paraqraflar, 14 dekabr 2006, və *Isakov Rusiyaya qarşı*, № 20745/04, 21-22-ci paraqraflar, 19 iyun 2008). Məhkəmənin xüsusilə rast gəldiyi hal odur ki, məhkəmə icraçıların, Dövləti məhkəmə qərarında nəzərdə tutulmuş borcu ödəməyə məcbur etmək gücü olmayıb.

102. Məhkəmə icraçıların ərizəçinin xeyrinə olan məhkəmə qərarının icrasını həyata keçirmək iqtidarında olmaması bu işdə də müşahidə olunub. Məhkəmə icraçıları 14 aprel və 4 dekabr 2003-cü il tarixli məhkəmə qərarlarının icrası prosesinə 2004-cü ilin aprel və iyun aylarında başlayıblar. 2004-cü ilin iyul ayında bu proses heç bir nəticə vermədən dayandırılıb. 12 iyul 2004-cü il tarixdə Ədliyyə Nazirliyinin Rostov Regional İdarəsi ərizəçiyə məktub göndərərək bildirib ki, məhkəmə icraçıları borclu hakimiyyət orqanının əsas bank hesabından (*лицевой счет*), və ya cari hesabından (*расчетный счет*), gərəkli vəsaiti müsadirə etmək iqtidarında deyil və belə vəsaiti müsadirə edə biləcəkləri hesablar isə boşdur.

103. Hökumət daha sonra hesab etdi ki, Mülki Prosessual Məcəllənin 25-ci Bölməsində nəzərdə tutulan digər hüquqi müdafiə vasitəsi çəkindirici təsirə malik olub. Lakin Məhkəmə bu normanın səmərəliliyini araşdırdı və qərara gəldi ki, borclu hakimiyyət orqanının hərəkətsizliyinə qarşı məhkəmə qaydasında apellyasiya şikayəti hər bir halda deklarativ qərarın çıxarılması ilə nəticələnəcəkdi ki, o da ilkin qərarın dediklərini təkrarlayaraq Dövlətin öz borcunu ödəməsinə tələb edəcəkdi (bax: *Moroko*, yuxarıda 25-ci paraqrafda qeyd olunub). Mülki Prosessual Məcəllənin 258-ci maddəsi altında Məhkəmənin çəkindirici tədbirlər görmək göstərişi verə bilmək imkanına gəlincə, bu yeni qərar ərizəçini, arzuladığı məqsədə, məhkəmə tərəfindən müəyyən olunmuş təminatın real şəkildə ödənməsinə, nail etməyəcəkdi (bax: *Jasiūnienė Litvaya qarşı* (dek.), № 41510/98, 24 oktyabr 2000, və *Plotnikov Rusiyaya qarşı*, № 43883/02, 16-cı paraqraf, 24 fevral 2005). Bu bir göstəricidir ki, bu normanın tətbiqinin Məhkəməyə təqdim olunan yeganə nümunəsində (bax: yuxarıda 91-ci maddə) Hökumət, cavabdeh hakimiyyət orqanı tərəfindən məhkəmə qaydasında nəzərdə

tutulan təzminatın bir iş günü içərisində ödənilməsini tələb edən məhkəmə əmrinin səmərəli şəkildə icra edilib edilmədiyini dəqiq müəyyən etməyib. Buna görə də Məhkəmə hesab edir ki, bu hüquqi müdafiə vasitəsi Dövlətə qarşı olan Məhkəmə qərarlarının icra edilməməsilə bağlı yaranan hüquq pozuntusundan səmərəli çəkəndirməyə şərait yaratmır.

104. Hökumət tərəfindən qeyd olunan Cinayət Məcəlləsinin 315-ci maddəsi və onun geniş sərgilədiyi cəzalara gəlinə, Məhkəmə istisna etmir ki, bu cür məcburetmə halları məhkəmə qərarlarının icrasını qəbul edilməz həddə gecikdirən şəxslərin məsələyə münasibətini dəyişdirə bilər. Lakin buna baxmayaraq, Məhkəmə, bunun təcrübədə səmərəliliyini göstərən hər hansı bir sübuta rast gəlməyib. Əksinə, ərizəçinin prokurorluq da daxil olmaqla bir sıra səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarına dəfələrlə müraciətinə baxmayaraq bu normadan hər hansı şəkildə istifadə olunmayıb (bax: yuxarıda 80-ci paraqraf). Belə olduğu təqdirdə, Məhkəmə bu normanı istər nəzəri, istərsə də təcrübi olaraq, Konvensiyanın 13-cü maddəsinin tələblərinə görə səmərəli hesab edə bilməz

(b) Əvəzin ödənilməsi vasitələri

(i) Maddi ziyan

105. Məhkəmə həmçinin əvəzin ödənilməsilə bağlı Dövlətin istinad etdiyi bir sıra halların səmərəliliyi məsələsini araşdırdı.

106. İcranın gecikdirilməsi nəticəsində dəyən ziyanı görə kompensasiya ilə bağlı Hökumət, Mülki Məcəllənin 395-ci maddəsi və Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş mümkün hallara istinad etdi. Sonuncuyla bağlı Məhkəməyə, bu hüquq müdafiə vasitəsinin səmərəliliyini nümayiş etdirən olduqca az sübut təqdim edildi. Hökumətin istinad etdiyi cəmi iki məhkəmə qərarı bu sahədə geniş yayılmış presedentin olmamasının göstəricisidir. Bunun əksinə olaraq, iki işin birində aşağı instansiya məhkəmələri 395-ci maddə altında irəli sürülmüş kompensasiya tələbini üç dəfə rədd ediblər və bunu onunla əsaslandırılar ki, kreditör debitor qurumun ödənilməmiş məbləği özü üçün istifadə etdiyini və buna görə də həmin norma ilə məsuliyyət daşdığını sübut edə bilməyib. Bununla bağlı Məhkəmə öz qeydlərinə istinad edərək hesab edir ki, debitorun təqsirilə bağlı hallara tətbiq edilən hüquq müdafiə vasitəsi Dövlətə qarşı yönəlmiş məhkəmə qərarlarının icrası zamanı yerinə yetirilə bilmir (bax: *Moroko*, yuxarıda 29-cu paraqrafta və aşağıda 111-113-cü paraqraflarda qeyd olunub).

107. Pul təzminatının əmsallaşdırılmasını təmin edən Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsində nəzərdə tutulan hüquq müdafiə vasitəsilə bağlı vəziyyət fərqlidir. Məhkəmə qeyd edir ki, Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsi əsasında ərizəçi kimi şəxslərə inflyasiya itkisinə görə kompensasiya təyin edilib. Hökumət tərəfindən vurğulanan və konkret nümunələrlə təqdim edilən xüsusi əhəmiyyətli fakt ondan ibarətdir ki, bu

kompensasiya iddiaçıdan hökumət orqanlarının təqsirini və ya qeyri-qanuni hərəkətini sübut etmək tələb olunmadan birbaşa hesablanıb və ödənilib. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, bu kompensasiya pərakəndə qiymətlərin obyektiv rəsmi əmsalına uyğun hesablanır və faktiki olaraq milli valyutanın azalan dəyərini əks etdirir (müqayisə et: *Akkush Türkiyəyə qarşı*, 9 iyul 1997, 30-31-ci paraqraflar, *Hesabatlar* 1997-IV, və *Aka Türkiyəyə qarşı*, 23 sentyabr 1998, 48-51-ci paraqraflar, *Hesabatlar* 1998-VI). Beləliklə, bu hüquqi müdafiə vasitəsi inflyasiya nəticəsində baş verin itkinin əvəzinin adekvat şəkildə ödənməsinə imkan verir. Ərizəçinin bu cür kompensasiya ilə bir neçə dəfə təmin edilməsi də təsdiq edir ki, bu norma məhkəmə tərəfindən icra edilməmə ilə bağlı işlərə tətbiq edilir.

108. Digər tərəfdən, hazırkı iş üzrə kompensasiyanın ödənilməsinin gecikdirilməsi, təcrübədə bu hüquqi müdafiə vasitəsinin səmərəliliyini ciddi şəkildə azaldıb. Məhkəmə qəbul edir ki, ödənişi həyata keçirmək üçün hakimiyyət orqanlarının zamana ehtiyacı var. Lakin buna baxmayaraq o xatırladır ki, kompensasiya ödənməsini nəzərdə tutan məhkəmə qərarı qüvvəyə mindiyi tarixdən altı aydan gec olmayan müddətə icra olunmalıdır (bax: *Skordino*, yuxarıda 198-ci paraqrafda qeyd olunub). Məhkəmə, əlində olan bütün materiallara istinad edərək, bu tələbi yerli məhkəmənin Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsi əsasında çıxardığına və kompensasiya ödənməsini nəzərdə tutan qərarlara münasibətdə sistemli şəkildə yerinə yetirilməsinə inanmır. Buna baxmayaraq, hətta hesab etsək ki, bu kompensasiyanın sürətli ödənməsi tələbi yerinə yetirilib, bu vasitə özü özlüyündə vurulmuş zərəri aradan qaldıra bilməz, çünki bu norma sadəcə milli valyutanın dəyərinin azalmasına görə kompensasiya ödənməsini nəzərdə tutur (bax: yuxarıda 59-cu paraqraf).

(ii) Mənəvi ziyan

109. Məhkəmə bundan sonra Hökumətin istinad etdiyi Mülki Məcəllənin 59-cu maddəsinin, yerli məhkəmə qərarının icra olunmaması zamanı dəyən mənəvi ziyana görə əvəzin ədalətli ödənməsi üçün səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsi nəzərdə tutub tutmadığını araşdırmalıdır. Məhkəmə bir daha qeyd edir ki, o, yaxın keçmişə aid bir sıra işlərdə bu vasitənin həm Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndi, həm də 13-cü maddəsi kontekstində səmərəli olub olmadığını artıq araşdırıb.

110. Məhkəmə qərar gəldi ki, bu cür kompensasiyanın mümkünlüyü tam istisna edilməsə də, bu müdafiə vasitəsi, xüsusilə də hakimiyyət orqanlarının səhvilə bağlı hallarda (bax: *Moroko*, yuxarıda 28-29-cu paraqraflarda qeyd olunub), ağlabatan uğurlu perspektiv vəd etmir. Hökumət, hazırkı iş üzrə Mülki Prosessual Məcəllənin 208-ci maddəsində nəzərdə tutulan əmsallaşdırmadan fərqli olaraq, 59-cu Bölmədə nəzərdə tutulan kompensasiyanın, bu halın subyektı olması fikrinə etiraz etmədi (bax: yuxarıda 107-ci paraqraf).

111. Məhkəmə, bununla bağlı çox güclü, lakin müzakirəyə açıq olan prezumpsiyaya istinad edərək bildirir ki, qanuni qüvvəyə minmiş və icrası məcburi olan məhkəmə qərarının icrasının həddən artıq gecikdirilməsi mənəvi ziyana səbəb olur (bax: yuxarıda 100-cü paraqraf). Hakimiyyət orqanlarının təqsiri nəticəsində icra olunmama ilə bağlı işlərdə dəymiş mənəvi ziyana görə kompensasiya ödənilməsi məsələsini bu prezumpsiya ilə həll etmək çətinidir. Həqiqətən, icra ilə bağlı Məhkəmə tərəfindən müəyyən olunan gecikmələr hazırkı işdə mütləq olaraq cavabdeh hakimiyyət orqanının məsuliyyətsizliyi üzündən deyil, bəlkə də federal və/və ya yerli səviyyədə qüsurlu mexanizmlərin olması ilə bağlıdır ki, bura da həmçinin büdcə və maliyyə prosedurlarının formallığı və mürəkkəbliyi də aiddir ki, bu da cavabdeh hakimiyyət orqanı tərəfindən son benefisiarlara məbləğin ödənilməsi zamanı əhəmiyyətli gecikdirmələrin baş verməsinə səbəb olur.

112. Məhkəmə qeyd edir ki, Mülki Məcəllə cavabdehin təqsirindən asılı olmayaraq vurulan mənəvi ziyana görə kompensasiya nəzərdə tutan məhdud sayda vəziyyəti sadalayır (1070-ci maddənin 1-ci bəndi və 1100-cü maddə). Bunların sırasında isə nə həddən artıq uzun çəkən proses, nə də ki, məhkəmə qərarlarının icrasının gecikdirilməsi halları nəzərdə tutulur. Məcəllə, əlavə olaraq, yekun məhkəmə ittihamı üzrə hakimlərin təqsiri aşkar olunduğu hallarda məhkəmə administrasiyası tərəfindən vurulan ziyanın əvəzinin ödənilməsinə təmin edir (1070-ci maddənin 2-ci bəndi).

113. Bunun əksinə olaraq, 2001-ci il tarixdə Konstitusiyaya Məhkəməsi bildirdi ki, proseslərin həddən artıq uzadılması da daxil olmaqla, prosessual hərəkətlər nəticəsində vurulan ziyana görə Dövlət tərəfindən əvəzin ədalətli ödənilməsi hüququ hakimin şəxsi təqsiri ilə əlaqələndirilməməlidir. Konstitusiyaya Məhkəməsi *inter alia*, Konvensiyanın 6-cı maddəsinə əsaslanaraq hesab etdi ki, Parlament bu kompensasiyanın əsasları və proseduru ilə bağlı qanun qəbul etməlidir. Lakin Məhkəmə qeyd edir ki, bununla bağlı indiyə qədər hər hansı qanun qəbul olunmayıb.

114. Lakin Hökumət israrla etiraz edərək bildirdi ki, 59-cu Bölmə təcrübədə uğurla tətbiq edilib və konkret olaraq bununla bağlı yerli presedent hüququndan dörd işə istinad etdi. Məhkəmə qeyd etdi ki, Hökumət həmin nümunələrə başqa oxşar işlərdə də istinad edib və bu da sübut edir ki, bunlar, daimi və geniş yayılmış presedent hüququ deyil və olduqca istisna və məhdud saylı işlərdir. Buna görə də bu arqument Məhkəmənin bu müdafiə vasitəsinin nə nəzəriyyədə, nə də təcrübədə səmərəli olması barədə əvvəl gəldiyi nəticəni dəyişdirə bilməz.

115. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, hətta 59-cu Bölmənin bu cür istisna hallarda tətbiqi zamanı belə, mənəvi ziyana görə təyin edilmiş kompensasiya məbləği həmin zaman üçün Məhkəmənin icra olunmama ilə bağlı oxşar işlərdə təyin etdiyi kompensasiya məbləği ilə müqayisədə olduqca aşağı idi. Məsələn, Məhkəmənin istinad etdiyi *Butko* işində iddiaçı mənəvi ziyana görə 2.000 rubl (55 avro) alıb (3 avqust 2004-cü il tarixli

qərar). Hökumətin vurğuladığı bu qəbildən olan digər *Akuginova və başqalarının* işində V. Muxlinovaya da eyni məbləğ təyin olunub (22 yanvar 2006-cı il tarixli qərar). Məhkəmə daha sonra bir daha qeyd edir ki, məhkəmənin qərarının icrasının gecikdirilməsi nəticəsində dəyən mənəvi ziyana görə ərizəçiyə təyin olunmuş kompensasiya məbləği Məhkəmənin presedentlərinin işığında açıq-aşkar qeyri-ağlabatandır (bax: *Vasserman*, yuxarıda 5-ci paragrafda qeyd olunub, və *Gayvoronskiy Rusiyaya qarşı*, № 13519/02, 39-cu paragraf, 25 mart 2008). Bundan əlavə, əvvəlki iş üzrə təyin olunmuş kompensasiya məbləği olduqca uzun müddətli prosedurdan sonra və sonrakı iş üzrə isə olduqca gecikdirilərək ödənilib.

116. Bu qeyd olunan qüsurlara istinad edərək Məhkəmə hesab edir ki, Mülki Məcəllənin 59-cu Bölməsində nəzərdə tutulan hüquqi müdafiə vasitəsi Konvensiyanın 13-cü maddəsi baxımından nə nəzəri, nə də təcrübi olaraq səmərəli hesab oluna bilər.

(c) Nəticə

117. Yekun olaraq Məhkəmə hesab edir ki, Dövlətə və ya onun qurumlarına qarşı çıxarılmış məhkəmə qərarlarının uzun müddət icra olunmaması nəticəsində baş verən Konvensiyanın pozuntusunu yetərli və adekvat şəkildə aradan qaldıran, nə çəkindirici, nə də əvəzin ədalətli ödənilməsi xarakterli səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsi olub. Beləliklə, Konvensiyanın 13-cü maddəsinin pozuntusu baş verib.

III. KONVENSIYANIN 14-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

118. Konvensiyanın 14-cü maddəsinə istinad edən ərizəçi, hakimiyyət orqanlarının 1998-ci il tarixli İcbarı Sosial Sığorta Aktının (№125-Φ3) digər peşə qruplarından fərqli olaraq, Çernobl qəzasının aradan qaldırılmasında iştirak edən şəxslərə münasibətdə tətbiq etmədiklərini iddia edərək bunun Konvensiyanın 14-cü maddəsinin pozuntusu olduğunu bildirdi. O, xüsusi olaraq qeyd etdi ki, adı çəkilən Aktda qeyd olunan gecikdirmələrə görə cərimə faizi almayıb. Hökumət buna etiraz edərək bildirdi ki, bu məsələ yerli qanunvericiliyin tətbiqilə bağlı olub yerli məhkəmələrin səlahiyyətindədir.

119. Məhkəmə qeyd edir ki, Şaxtı Şəhər Məhkəməsinin 4 dekabr 2003-cü il tarixli qərarı qeyd olunan Akt üzrə ərizəçinin iddiasını təmin edib (bax: yuxarıda 14-cü paragraf). Hər bir halda, Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndinin tələbilə ərizəçi, iddia etdiyi diskriminasiya ilə bağlı ilk olaraq yerli məhkəmələrə müraciət etməli idi. Bu məsələ ilə bağlı ərizəçi, ölkədaxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirməyib. O, həmçinin Məhkəmə qarşısındakı iddiasını kifayət qədər əsaslandırmayıb. Buna görə də Məhkəmə 14-cü maddənin pozuntusunu tanımır və bu şikayəti rədd edir.

IV. 7 MAY 2002-Cİ İL TARİXLİ MƏHKƏMƏ QƏRARI İLƏ
MÜƏYYƏN OLUNMUŞ KOMPENSASIYANIN ÖDƏNİLMƏSİNDƏ
YOL VERİLDİYİ İDDİA EDİLƏN ÇATIŞMAZLIQLAR

120. Ərizəçi həmçinin 7 may 2002-ci il tarixli məhkəmə qərarında nəzərdə tutulan kompensasiyanın hakimiyyət orqanları tərəfindən tam şəkildə ödənilməməsindən şikayət etdi. Onun hesablamalarına görə, təyin olunmuş 3.000 avro məbləği ödənilməsi tarixdə 94.981.50 rubla bərabər idi lakin ona, cəmi 92.724.60 rubl məbləğ ödənilib. O, müvafiq olaraq 2.256.90 rubl məbləğə iddia etdi.

121. Məhkəmə təkrarən qeyd edir ki, Konvensiyanın 46-cı maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, onun qərarlarının icrasına Nazirlər Komitəsi nəzarət edir (bax: yuxarıda 10-11-ci paraqraflar). Məhkəmənin bu şikayəti araşdırmaq səlahiyyəti yoxdur və şikayət Nazirlər Komitəsinə təqdim olunmalıdır (bax: *Haase və başqaları Almaniyaya qarşı* (dek.), № 34499/04, 7 fevral 2008).

V. KONVENSIYANIN 46-CI MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

122. Məhkəmə hər şeydən öncə qeyd edir ki, yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmaması və ya gecikdirilərək icra olunması Rusiyada mütəmadi müşahidə olunan problemə çevrilib ki, bu da Konvensiyanın çoxlu pozuntularına gətirib çıxarır. Məhkəmə, ilk dəfə 2002-ci il tarixdə *Burdovun* işində belə halı aşkarladıqdan bəri 200-dən artıq qərarla bu pozuntu ilə rastlaşıb. Buna görə də Məhkəmə, eyni ərizəçi tərəfindən Konvensiyanın 46-cı maddəsinə əsasən məhkəməyə təqdim olunmuş bu ikinci şikayətə baxmağın vaxtı olduğu qərarına gəldi. Həmin maddədə deyilir:

“Maddə 46. Qərarların məcburi qüvvəsi və icrası

1. 1. Razılığa gələn Yüksək Tərəflər, Məhkəmənin onların tərəf olduqları işlər üzrə qəti qərarına riayət etməyi öhdələrinə götürürlər.

2. Məhkəmənin qəti qərarı onun icrasına nəzarəti həyata keçirən Nazirlər Komitəsinə göndərilir.”

A. Tərəflərin arqumentləri

123. Ərizəçi bildirdi ki, Rusiya hökumətinin ona (hökumətə) qarşı çıxarılmış yerli məhkəmə qərarlarını mütəmadi şəkildə icra etməməsi, bu işdə də əks olunmuş, qərarların təkrar-təkrar icra olunmaması kimi sistemə problemə gətirib çıxarıb.

124. Hökumət etiraz edərək bildirdi ki, nə məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı, nə də yerli hüquqi müdafiə vasitələri ilə bağlı belə bir problem yoxdur. Onlar etiraz etdilər ki, Konstitusiya Məhkəməsi Dövlətə qarşı

çıxarılmış məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı xüsusi prosedurun mövcudluğu məsələsini mübahisələndirməyib (14 iyul 2005-ci il tarixli qərar). Çernobl qəzasının qurbanlarına müavinətlərin ödənilməsilə bağlı xüsusi qaydalar olub. 2007-ci il tarixdə yerli məhkəmə qərarlarında nəzərdə tutulan ödənməmiş borcların ödənilməsi üçün əlavə olaraq əhəmiyyətli büdcə ayırmaları olub və bu fondlardakı həqiqi ehtiyaclar 2007-ci ilin büdcəsində əks olunub. Hökumət yekun olaraq bildirdi ki, bu cür qərarların icrası üçün, xüsusilə Çernobl qəzasının qurbanları üçün aydın mexanizmlər olub. Bu mexanizmlərin mürəkkəbliyi büdcə sisteminin çoxpilləli struktura malik olması və federal və yerli hakimiyyət orqanları arasında koordinasiyaya ehtiyac olması ilə bağlı olub. Hökumət əlavə olaraq qeyd etdi ki, qərarların icrası ilə bağlı statistik məlumat federal nazirlər və məhkəmə icraçıları tərəfindən təmin olunub.

B. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

1. Ümumi prinsiplər

125. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 1-ci maddənin işığında şərh olunan 46-cı maddə, cavabdeh Dövlətin üzərinə hüquqi öhdəlik qoyur ki, o, Nazirlər Komitəsinin nəzarəti altında Məhkəmə tərəfindən hüququnun pozulduğu hesab edilən şəxsin hüquqlarını qoruyan müvafiq ümumi və/və ya fərdi tədbirlər həyata keçirsin. Xüsusilə Məhkəmə araşdırmasına gətirib çıxaran işlərlə bağlı problemlərin həll olunması yolu ilə bu cür tədbirlər ərizəçinin vəziyyətində olan digər şəxslərə münasibətdə də görülməlidir. (bax: *Skozzari və Giunta İtalyaya qarşı* [BP], № 39221/98 və 41963/98, 249-cu paraqraf, AİHM 2000 VIII; *Kristin Gudwin Birləşmiş Krallığa qarşı* [BP], № 28957/95, 120-ci paraqraf, AİHM 2002 VI; *Lukenda Sloveniyaya qarşı*, № 23032/02, 94-cü paraqraf, AİHM 2005-X; və *S. və Marper Birləşmiş Krallığa qarşı* [BP], № 30562/04 və 30566/04, 134-cü paraqraf, AİHM 2008 ...). Bu öhdəlik Məhkəmə qərarlarının icrasına nəzarət zamanı Nazirlər Komitəsi tərəfindən dəfələrlə vurğulanıb (bax: digər oxsaylı hakimiyyətlər arasında, Aralıq Qətnamə DH(97)336 İtaliyada proseslərin uzun olması ilə bağlı olan işlərdə; DH(99)434 Türkiyədə təhlükəsizlik qüvvələrinin fəaliyyətilə bağlı olan işlərdə; ResDH(2001)65 *Skozzari və Giunta İtalyaya qarşı işdə*; ResDH(2006)1 *Ryabyx və Volkovanın işlərində*).

126. Bu prinsip üzrə qərarların səmərəli icra olunması üçün Məhkəmə pilot qərar proseduru qəbul edə bilər ki, həmin qərarda da pozuntuları vurğulayan struktur problemlər aydın şəkildə əks oluna və bu problemlərin aradan qaldırılması üçün cavabdeh dövlət tərəfindən görülməli olan spesifik tədbirlər və ya fəaliyyətlər göstərilə bilər (bax: *Broniowski Polşaya qarşı* [BP], 31443/96, 189-194-cü paraqraflar və operativ hissə, AİHM 2004-V, və *Hutten-Czapska Polşaya qarşı* [BP] № 35014/97, AİHM 2006-... 231-

239-cu paragraflar və operativ hissə). Lakin bu məhkəmə yanaşması Konvensiyanın orqanlarının müvafiq funksiyalarına hörmət çərçivəsində yerinə yetirilməlidir: Konvensiyanın 46-cı maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən fərdi və ümumi tədbirlərin həyata keçirilməsi Nazirlər Komitəsi tərəfindən qiymətləndirilir (bax, *mutatis mutandis*, *Broniovski Polşaya qarşı* (dostcasına razılaşma) [BP], № 31443/96, 42-ci paragraf, AİHM 2005-IX, və *Hutten-Czapska Polşaya qarşı* (dostcasına razılaşma) [BP], № 35014/97, 42-ci paragraf, 28 aprel 2008).

127. Pilot qərar prosedurunun digər önəmli məqsədi ondan ibarətdir ki, cavabdeh Dövləti yerli səviyyədə eyni struktur problemlərin yaratdığı çoxsaylı fərdi işləri həll etməyə vadar etsin və bu yolla da Konvensiyada nəzərdə tutulan subsidiarlıq prinsipini yerinə yetirsin. Həqiqətən də, Konvensiyanın 19-cu maddəsində nəzərdə tutulduğu kimi, Məhkəmənin məqsədi odur ki, “Razılığa gələn Yüksək Tərəflər Konvensiya və onun Protokolları ilə öz üzərilərinə götürdükleri öhdəliklərə riayəti təmin etsinlər”, eyni pozuntuların təkrar-təkrar çoxsaylı işlərdə aşkar edilməsi heç də bu məqsədə nail olunması demək deyil (bax, *mutatis mutandis*, *E.G. Polşaya qarşı* (dek.), № 50425/99, 27-ci paragraf, 23 sentyabr 2008). Pilot-qərar prosedurunun məqsədi yerli hüquq sistemində mövcud olan və Konvensiyada nəzərdə tutulan hüquqların müdafiəsinə mane olan pozuntuların ən səmərəli və sürətli şəkildə aradan qaldırılmasıdır (bax: *Volkenberg və Başqaları Polşaya qarşı* (dek.), № 50003/99, 34-cü paragraf, AİHM 2007-... (çıxarışlar)). Cavabdeh Dövlətin fəaliyyəti əsasən bu cür pozuntuların aradan qaldırılması və müvafiq olaraq bu pozuntuların həllinə yönəlmiş səmərəli ölkədaxili hüquqi müdafiə vasitələri yaratmaq məqsədi daşımaqla yanaşı həmçinin ərizəçi ilə dostcasına razılaşma və ya Konvensiyanın tələblərindən kənara çıxmayan birtərəfli vasitələr kimi *ad hoc* həll vasitələri də ola bilər. Məhkəmə bütün oxşar işlərin araşdırılmasını təxirə salmaq qərarına gəlməklə cavabdeh Dövlətə bu işləri qeyd olunan müxtəlif yollarla həll etmək imkanı verə bilər (bax, *mutatis mutandis*, *Broniovski*, yuxarıda 198-ci paragrafda qeyd olunub, və *Xenides-Arestis Türkiyəyə qarşı*, № 46347/99, 50-ci paragraf, 22 dekabr 2005).

128. Lakin əgər cavabdeh Dövlət pilot qərara əməl edərək bu cür tədbirlər görməzsə və Konvensiyanı pozmağa davam edərsə Məhkəmənin, ona təqdim olunan bütün oxşar şikayətlərin araşdırılmasına yenidən başlayaraq qərar çıxarmaq və bununla da Konvensiyanın səmərəli icrasını təmin etməkdən başqa seçimi qalmayacaq (bax, *mutatis mutandis*, *E.G.*, yuxarıda 28-ci paragrafda qeyd olunub).

2. Hazırkı iş üzrə prinsiplərin tətbiqi

(a) Pilot qərar prosedurunun tətbiqi

129. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı iş bəzi hallara görə əvvəlki bir sıra “pilot işlərdən”, məsələn, *Broniovski* və *Hutten-Czapska* kimi işlərdən

fərqləndirilə bilər. Faktiki olaraq, ərizəçi ilə eyni vəziyyətdə olan şəxslər mütləq “müəyyən vətəndaşlar qrupu”na aid edilmir (müqayisə et *Broniovski*, yuxarıda 189-cu paraqrafda qeyd olunub, və *Hutten-Czapska*, yuxarıda 229-cu paraqrafda qeyd olunub). Bundan başqa, əvvəl qeyd olunan iki qərar çoxsaylı oxşar işlərin əsasını təşkil edən yeni struktur problemləri müəyyən edən ilk qərarlar olduğu halda, hazırkı iş Rusiyada icra olunmama problemini əks etdirən 200 qərardan sonra baxılan işdir.

130. Bu fərqlərə baxmayaraq, Məhkəmə, qeyd olunan problemin təkrar-təkrar baş verməsi və daimiliyi nəticəsində Rusiyada çoxsaylı insanın bu problemdən əziyyət çəkdiyini və çox təcili olaraq bu problemin yerli səviyyədə həll edilməsinə və aradan qaldırılmasına ehtiyac olduğunu nəzərə alaraq, bu iş üzrə pilot qərar prosedurunun tətbiqini məqsədamüvafiq hesab edir.

(b) Konvensiyaya uyğun olmayan təcrübənin mövcudluğu

131. Məhkəmə hər şeydən öncə bildirir ki, hazırkı qərarla rast gəlinən pozuntular bu iş üzrə nə ayrıca təsadüfi problemin nəticəsində baş verib, nə də konkret hadisə nəticəsində yaranıb, bu pozuntular, Dövlət orqanları tərəfindən pul təminatı ödənilməsinə nəzərdə tutan və icrası məcburi olan məhkəmə qərarlarının icrası zamanı hakimiyyət orqanlarının yol verdikləri davamlı qüsurlar və/və ya inzibati hərəkətlərin nəticəsi olub (müqayisə et: *Broniovski*, yuxarıda, 189-cu paraqrafda qeyd olunub, və *Hutten-Czapska*, yuxarıda 229-cu paraqrafda qeyd olunub).

132. Lakin Hökumət əlavə arqumentlərində belə bir vəziyyətin olması ilə bağlı fikrə etiraz edərək hazırkı iş üzrə öz arqumentində həm yerli, həm də beynəlxalq səviyyədə bu sahədə mövcud struktur problemlərin demək olar ki, mübahisəsiz qəbul olunmasına qarşı çıxdı (bax: yuxarıda 25-ci və 38-45-ci paraqraflar). Bununla yanaşı, belə məlum olur ki, problemlər Rusiyanın səlahiyyətli hakimiyyət orqanları tərəfindən etiraf olunub (xüsusi olaraq bax, NK/Inf/DH(2006)45, yuxarıda qeyd olunub) və Nazirlər Komitəsi tərəfindən dəfələrlə vurğulanıb. Komitənin yaxın keçmişə aid qərarlarında xüsusilə qeyd olunub ki, Rusiyanın hüquq sistemində mövcud olan sözügedən struktur problemlər xarakterinə və həcminə görə səmərəliliyə ciddi şəkildə neqativ təsir edib və Konvensiyanın çoxsaylı pozuntularına səbəb olub (bax: yuxarıda 39-cu paraqraf).

133. Səsləndirilən vacib problemlər və müxtəlif hakimiyyət orqanları və institutları tərəfindən yol verilən qüsurlar Məhkəmənin 200 qərarında öz əksini tapır ki, bu da sadəcə hazırkı iş üzrə Çernobl qəzasının qurbanlarına deyil, həmçinin, xüsusilə bir sıra həssas qruplar da daxil olmaqla, Rusiya əhalisinin digər geniş kütləsinə mənfi təsir göstərən fundamental struktur problemlərin çoxsaylı aspektinin göstəricisidir. Beləliklə, Dövlət tərəfindən təqaüd və ya aliment kimi sosial müavinətlər, eləcə də hərbi xidmət zamanı dəymiş ziyana görə və ya cinayət təqibi zamanı vurulan ziyana görə

kompensasiya ödənməsini nəzərdə tutan məhkəmə qərarlarının icrası zamanı əhəmiyyətli gecikdirmə hallarına yol verildiyi aşkar edilib. Məhkəmə, oxşar faktlarla bağlı Rusiyaya qarşı təxminən 700 işin hal-hazırda Məhkəmə qarşısında olması və hazırkı iş də daxil olmaqla bu işlərin bəzilərinin Konvensiyanın eyni şəxslə bağlı ikinci qrup pozuntusunun müəyyənləşdirilməsi üçün Məhkəməyə müraciət edilməsi faktını görməzdən gələ bilməz (bax: *Vasserman (№ 2)*, yuxarıda qeyd olunub, və *Kukalo Rusiyaya qarşı (№ 2)*, № 11319/04, 24 iyul 2008). Bundan başqa, icra edilməmə və ya gecikdirilərək icra edilmə halının qurbanı olan şəxslər yerli səviyyədə bu pozuntuları yetərli və adekvat şəkildə aradan qaldırmağa imkan verən, istər çəkirdirmə və ya istərsə də əvəzin ədalətli ödənilməsi kimi hər hansı səmərəli hüquq müdafiə vasitəsinə sahib deyillər (bax: yuxarıda 101-117-ci paraqraflar).

134. Məhkəmənin müəyyən etdiyi hallar, onun sahib olduğu digər materiallarla birlikdə açıq-aydın davamlı struktur pozuntunun göstəricisidir. Məhkəmə ciddi narahatlıqla bildirir ki, Rusiyanın, Nazirlər Komitəsinin nəzarəti altında, 46-cı maddə ilə qəbul etdiyi həm fərdi, həm də ümumi səviyyədə zəruri vasitələr və çəkirdirici tədbirlər görmək öhdəliyinin olmasına baxmayaraq, hazırkı qərarla müəyyən edilmiş pozuntular Məhkəmənin 7 may 2002-ci il tarixli ilk qərarından bir neçə il sonra baş verib. Məhkəmə xüsusilə qeyd edir ki, səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarının lazım olan prosedurları qəbul etməməsi nəticəsində (bax: yuxarıda 80-81-ci paraqraflar) ərizəçinin xeyrinə olan qərarlardan birinin icra olunmaması 2007-ci ilin avqust ayına qədər davam edib.

135. Qeyd olunan halları nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı vəziyyət Konvensiya ilə uzlaşmayan təcrübə kimi qiymətləndirilməlidir (bax: *Bottazzi İtaliyaya qarşı [BP]*, № 34884/97, 22-ci paraqraf, AİHM 1999-V).

(c) Ümumi tədbirlər

136. Məhkəmə bildirir ki, bu iş üzrə 6-cı maddənin və 1 saylı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusunun əsasını təşkil edən problemlər geniş miqyaslı və xarakterinə görə mürəkkəbdir. Əslində, bu problemlər Rusiya hüquq sistemində mövcud olan hər hansı bir səciyyəvi hüquqi və ya normativ haldan irəli gəlir. Onlar müvafiq olaraq yerli və federal səviyyədə müxtəlif hakimiyyət orqanlarını da cəlb etməklə mümkün olan qanunvericilik və inzibati xarakterli geniş dairəli və kompleks tədbirlər həyata keçirilməsini tələb edirlər. Nazirlər Komitəsinin müşahidə subyektinə gəlinə, cavabdeh Dövlət Konvensiyanın 46-cı maddəsilə üzərinə götürdüyü öhdəliyi yerinə yetirərkən hansı vasitədən istifadə edəcəyini seçməkdə müstəqildir, bir şərtlə ki, həmin vasitə Məhkəmə qərarının nəticə hissəsilə uyğunluq təşkil etsin (bax: *Skozzari və Giunta*, yuxarıda 249-cu paraqrafda qeyd olunub).

137. Məhkəmə qeyd edir ki, belə tədbirlərin həyata keçirilməsi Rusiyanın səlahiyyətli hakimiyyət orqanları ilə əməkdaşlıq çərçivəsində Nazirlər Komitəsi tərəfindən detallı şəkildə nəzərdən keçirilib (bax, yuxarıda 39-40-cı paraqraflarda qeyd olunmuş qərarlar və sənədlər). Komitənin qərarları və sənədləri göstərir ki, baxmayaraq ki, vacib tədbirlərin tamamlanmasına hələ çox var, bununla bağlı sonrakı fəaliyyət nəzərdən keçirilir və ya icra olunur (bax, yuxarıda 40-cı paraqrafda təsvir olunan əsas vasitələr). Məhkəmə qeyd edir ki, bu proses bir sıra mürəkkəb hüquqi və təcrübi məsələləri qaldırır ki, prinsip etibarı ilə bu məsələlər, Məhkəmənin hüquqi funksiyasından uzaqdır. Buna görə də Məhkəmə bu halda hər hansı səciyyəvi ümumi tədbirlər tövsiyə etməkdən çəkinəcək. Bu durumda, Rusiyanın həyata keçirməli olduğu vacib islahatları müşahidə etmək üçün Nazirlər Komitəsi daha yaxşı imkanlara malikdir. Buna görə də Məhkəmə, Rusiya Federasiyasının, Konvensiya ilə üzərinə götürdüyü öhdəliklər çərçivəsində, hazırkı qərar üzrə Məhkəmənin gəldiyi nəticələrə uyğun olaraq, vacib tədbirlər görməsini təmin etmək işini Nazirlər Komitəsinə həvalə edir.

138. Lakin Məhkəmə müşahidə edir ki, ölkədaxili hüquqi müdafiə vasitələrinin səmərəliliyi ilə bağlı 13-cü maddənin pozuntusunda durum fərqlidir. Konvensiyanın 46-cı maddəsinə görə, Məhkəmənin yuxarıda 101-117-ci paraqraflarda gəldiyi nəticələr açıq-aydın tələb edir ki, səmərəli yerli hüquqi müdafiə vasitəsi və ya vasitələr toplusu yaradılmalıdır ki, bu vasitələr də sözügedən pozuntudan əziyyət çəkən insanlara bu pozuntuları adekvat və yetərli şəkildə aradan qaldırmaq imkanı verməlidir. Məhkəmənin gəldiyi nəticələr onu deməyə əsas verir ki, yerli qanunvericilikdə müəyyən konkret halları dəyişdirmədən, belə bir səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsini yaratmağa nail olmaq elə də ağılabatan görünür.

139. Belə olduğu təqdirdə, Məhkəmə, Rusiya Konstitusiyaya Məhkəməsinin 2001-ci ilin yanvar ayında Parlamentə *inter alia* həddən artıq uzadılmış proseslərlə bağlı dəyən ziyanı görə kompensasiya müəyyən edən prosedur hazırlanması barədə etdiyi təklifin vacibliyini vurğulayır. Bu məsələdə Konvensiyanın 6-cı maddəsinə istinadən xüsusi vurğulanan hal isə ondan ibarətdir ki, belə kompensasiya təqsir məsələsilə şərtləndirilməməlidir (bax, yuxarıda 32-33-cü paraqraflar). Məhkəmə həmçinin Ali Məhkəmənin yaxın keçmişdə bu sahə ilə bağlı göstərdiyi qanunvericilik təşəbbüsünü təqdir edir və sözügedən pozuntularla bağlı hüquq müdafiə vasitələrini nəzərdə tutan qanun layihəsinin 30 sentyabr 2008-ci il tarixdə Parlamentə təqdim olunduğunu qeyd edir (bax, yuxarıda 34-36-cı paraqraflar). Məhkəmə, ziyanı görə kompensasiyanın müəyyənləşdirilməsində Konvensiyaya istinad edilməsini və gec icra olunma ilə bağlı kompensasiyanın orta məbləğinin hesablanması zamanı Məhkəmənin presedentlərinə istinad olunmasını maraqla qeyd edir (bax, yuxarıda 35 və 36-cı paraqraflar).

140. Lakin həyata keçirilən bütün islahatların adekvatlığını yoxlamaq, eləcə də vacib yerli hüquqi müdafiə vasitələrini yaratmaq üçün ən uyğun yolun nədən ibarət olduğunu müəyyənləşdirilmək Məhkəmənin işi deyil (bax: *Hutten-Czapska*, yuxarıda 239-cu paraqrafda qeyd olunub). Dövlət mövcud hüquq müdafiə vasitəsi sistemini ya dəyişdirə, ya da həmin sistemə Konvensiyanın təminat verdiyi hüquqların pozuntusunu səmərəli şəkildə aradan qaldıra biləcək yeni vasitələr əlavə edə bilər (bax: *Lukenda*, yuxarıda 98-ci paraqrafda qeyd olunub; *Xenides-Arestis*, yuxarıda 40-cı paraqrafda qeyd olunub). Bununla yanaşı, yeni vasitənin və ya bir neçə vasitənin birləşməsinin yaradılması zamanı onların, hazırkı qərar da qeyd olunduğu kimi, həm nəzəri, həm də təcrübi baxımdan Konvensiyanın tələblərinə cavab verməsini təmin etmək vəzifəsi Nazirlər Komitəsinin Nəzarəti altında Dövlətin üzərinə düşür (bax: 96-100-cü paraqraflar). Bu yolla, yerli hakimiyyət orqanları həm də Nazirlər Komitəsinin bir sıra üzv dövlətlərə yönəlmiş Tövsiyəsinə də Rec(2004)6 lazımi qaydada nəzərə ala bilərlər.

141. Məhkəmə yekun olaraq bildirir ki, Dövlət, ona qarşı və ya onun qurumlarına qarşı yönəlmiş yerli məhkəmə qərarlarının Dövlət orqanları tərəfindən uzun müddət icra olunmaması nəticəsində Konvensiyanın pozulmasının qarşısının alınmasını real və səmərəli şəkildə təmin edən hüquq müdafiə vasitəsini yaratmalıdır. Belə bir vasitə, hazırkı qərar da nəzərdə tutulduğu kimi Konvensiyanın prinsiplərinə uyğun olmalıdır və bu qərarın qəti qərar elan olunduğu tarixdən etibarən altı ay müddətə çatımlı olmalıdır (müqayisə et: *Xenides-Arestis*, yuxarıda 40-cı paraqrafda qeyd olunub və operativ hissənin 5-ci bəndi).

(d) Oxşar işlərdə pozuntuların aradan qaldırılması

142. Məhkəmə təkrarən qeyd edir ki, pilot qərar prosedurunun məqsədlərindən biri odur ki, pilot qərar da müəyyən edilən struktur problemlərdən əziyyət çəkən çoxsaylı insanlara, yerli səviyyədə bu halı sürətlə aradan qaldırmaq imkanı verilsin (bax: yuxarıda 127-ci paraqraf). Odur ki, belə qərar qəbul edilə bilər ki, eyni struktur problemləri əks etdirən işlərlə bağlı pilot qərar, cavabdeh Dövlət tərəfindən müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi şərtilə təxirə salınsın. Məhkəmə, hazırkı qərardan sonra Məhkəməyə daxil olmuş və ya gələcəkdə daxil ola biləcək işləri fərqləndirərkən eyni yanaşmanı nümayiş etdirməyin məqsədə uyğun olduğunu hesab edir.

(i) Hazırkı qərardan sonra təqdim olunmuş şikayətlər

143. Məhkəmə, hazırkı qərardan sonra yerli qərarların icra olunmaması və/və ya gecikdirilərək icra olunmasından şikayət edərək Dövlət orqanları tərəfindən pul təminatı ödənməsini tələb edən işlərlə bağlı Məhkəməyə daxil olmuş bütün şikayətlərə baxılmasını təxirə salacaq. Təxirə salma hazırkı qərar qəti qərar elan olunduqdan sonra bir il müddətinə qüvvədə

olacaq. Bu işlər üzrə şikayətçilər müvafiq qaydada lazımi məlumatla təmin olunacaqlar.

(ii) Hazırkı qərardan əvvəl daxil olmuş şikayətlər

144. Məhkəmə qərara gəlir ki, bu qərar çıxarılmazdan əvvəl Məhkəməyə daxil olmuş şikayətlərlə bağlı fərqli fəaliyyət kursu həyata keçirsin. Məhkəmənin fikrincə, bu cür işlər üzrə, iddiaya görə illər ərzində davam edən məhkəmə araşdırması hüququnun pozulmasından əziyyət çəkən və nəhayətdə bu Məhkəmədən kömək gözləyən ərizəçilərin, yeni hüquq müdafiə vasitəsi və ya digər vasitə əsasında yenidən öz şikayətlərini yerli hakimiyyət orqanlarına təqdim etməyə məcbur edilmələri ədalətli olmazdı.

145. Buna görə də Məhkəmə hesab edir ki, yerli məhkəmə qərarları ilə ərizəçinin xeyrinə müəyyən olunmuş borcun Dövlət orqanları tərəfindən ödənilməməsi və ya ağlabatan olmayan müddətə gecikdirilərək ödənilməsindən Məhkəməyə bu qərarın çıxarılmasından öncə müraciət etmiş və şikayəti Məhkəmə Reqlamentinin 54-cü Qaydasının 2-ci bəndinin (b) yarımbəndinə uyğun olaraq artıq Hökumətlə kommunikasiya mərhələsində olan ərizəçilərin pozulmuş hüquqları bu qərarın qəti qərar elan olunduğu tarixdən bir il müddətinə cavabdeh Dövlət tərəfindən aradan qaldırılmalıdır. Bir daha vurğulanır ki, məhkəmə qərarlarının gecikdirilməsi Konvensiyanın tələblərinə uyğun şəkildə hesablanmalı və yoxlanılmalıdır və hazırkı qərarla müəyyən edilmiş kriteriyalara uyğun olmalıdır (bax, xüsusilə yuxarıda 66-67 və 73-cü paraqraflar). Məhkəmənin fikrincə, buna, bu işlər üzrə hakimiyyət orqanları tərəfdən *proprio motu* səmərəli hüquq müdafiə vasitələrinin tətbiq olunması ilə və ya Konvensiyanın tələblərinə uyğun şəkildə ərizəçi ilə dostcasına razılığa gəlmə və ya birtərəfli müdafiə vasitəsi təklifi kimi *ad hoc* həll yolları ilə nail olmaq olar (bax: yuxarıda 127-ci paraqraf).

146. Rusiya hökuməti tərəfindən yerli hüquqi müdafiə vasitələri tədbirlərinin görülməsi məqsədilə Məhkəmə qərara gəlir ki, bütün bu işlər üzrə çəkişmə prosesini, bu qərarın qəti qərar elan olunduğu tarixdən bir il müddətinə təxirə salsın. Bu qərar məhdudiyyətsiz şəkildə Məhkəmənin hakimiyyətindədir və istənilən vaxt Məhkəmə, tərəflər arasında dostcasına razılaşma və ya Konvensiyanın 37 və 39-cu maddəsinə uyğun olaraq məsələnin digər şəkildə həll edilməsindən asılı olaraq bu işlərdən hər hansı birini qəbul edilməyən hesab edə və ya işlərin siyahısından çıxara bilər.

VI. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

147. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiya və onun Protokollarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir.”

A. Zıyan

148. Ərizəçi maddi və mənəvi ziyanla görə toplam 40.000 avro məbləğə iddia etdi. O, Məhkəmədəki ilk ərizəsinin uğurlu nəticəsinə baxmayaraq, yerli məhkəmə qərarının Dövlət tərəfindən davamlı şəkildə icra olunmamasının onun əziyyət çəkməsinə səbəb olmasına əsaslandı. Ərizəçi, maddi ziyanla bağlı iddiasını, hakimiyyət orqanları tərəfindən 1998-ci il tarixli İcbari Sosial Sığorta Aktı ilə ona ödənilməli olan məbləğin ödənilməməsi faktı ilə müdafiə etdi (bax: yuxarıda 118-ci paraqraf).

149. Hökumət iddia etdi ki, ərizəçi hər hansı maddi ziyandan əziyyət çəkməyib və pozuntunun tanınması dəymiş ziyanla görə adekvat kompensasiya hesab olunur. Hökumət, müəyyən icra olunmama işlərinə istinad etdi ki, həmin işlərdə Məhkəmə ya mənəvi ziyanla görə cüzi məbləğdə kompensasiya müəyyən etmişdi (*Plotnikovy Rusiyaya qarşı*, № 43883/02, 34-cü paraqraf, 24 fevral 2005), ya da pozuntunun tanınması ilə kifayətlənmişdi (*Poznakhirina Rusiyaya qarşı*, № 25964/02, 24 fevral 2005; *Shapovalova Rusiyaya qarşı*, № 2047/03, 5 oktyabr 2006; *Shestopalova və Başqaları Rusiyaya qarşı*, № 39866/02, 17 noyabr 2005; və *Bobrova Rusiyaya qarşı*, № 24654/03, 17 noyabr 2005).

150. Məhkəmə bildirir ki, o, ərizəçinin 1998-ci il tarixli İcbari Sosial Sığorta Aktı ilə ödənməmiş məbləğin cərimə faizilə bağlı şikayətini rədd edib (bax: yuxarıda 119-cu paraqraf); bu səbəbdən, ərizəçinin bununla bağlı olan maddi ziyan iddiasını da rədd edir.

151. Mənəvi ziyanla gəlincə, Məhkəmə qəbul edir ki, ərizəçi müəyyən olunmuş pozuntularla bağlı psixi sarsıntı və narahatlıqdan əziyyət çəkib. Məhkəmə daha sonra hesab edir ki, bu məsələ ilə bağlı qərar qəbul edilməyə hazırdır və yuxarıda qeyd olunduğu kimi (bax: yuxarıda 141-ci paraqraf) ümumi tədbirlərin həyata keçirilməsini gözləmədən, elə bu qərarla nəzərdən keçirilə bilər.

152. Məhkəmə, Hökumətin pozuntunun tanınmasının adekvat kompensasiya hesab olunması fikri ilə razılaşa bilməz. Məhkəmə bu məsələ ilə bağlı çox güclü prezumpsiyaya, hakimiyyət orqanlarının, qüvvəyə minmiş və məcburi hüquqi qüvvəsi olan məhkəmə qərarlarını icra etməməsi və ya gec icra etməsinin mənəvi ziyanla səbəb olması prezumpsiyasına istinad edir (bax: yuxarıda 100 və 111-ci paraqraflar). Məhkəmənin əksər

qərarlarından da açıq-aydın görünür ki, Konvensiyanın bu cür pozuntuları prinsip etibarı ilə psixi sarsıntı və narahatlığa səbəb olur ki, sadəcə pozuntunun tanınması bunu kompensasiya edə bilməz.

153. Bu fonun əksini göstərən Hökumətin istinad etdiyi işlər istisna təşkil edir. Əslində, Məhkəmənin bu işlər üzrə mövqeyi, yerli məhkəmələrin təyin etdiyi çox kiçik məbləğdə təzminatlar (əksər işlərdə 100 avrodan da az) və ərizəçinin gəlirlərinə münasibətdə təzminatın cüzi əhəmiyyəti (bax: *Poznakhirina*, yuxarıda 35-ci paraqrafda qeyd olunub) da daxil olmaqla, işin səciyyəvi halları ilə izah oluna bilər.

154. Məhkəmə hesab edir ki, o, mənəvi ziyana görə təzminatın məbləğini müəyyən edərkən ərizəçinin yaşı, şəxsi gəliri, yerli məhkəmənin təyin etdiyi təzminatın xarakterini, icra prosedurunun uzunluğunu və sair lazım olan faktorları nəzərə alır (bax: *Plotnikov*, yuxarıda 34-cü paraqrafda qeyd olunub). Həmçinin ərizəçinin səhhəti, eləcə də icra olunmayan və ya vaxtında icra olunmayan qərarların sayı da nəzərə alınır. Bütün bu faktorlar Məhkəmənin mənəvi ziyana görə müəyyən edəcəyi kompensasiya məbləğinə təsir edə bilər və hətta istisna hallarda ümumiyyətlə kompensasiya təyin edilməməsinə səbəb ola bilər. Bununla yanaşı, Məhkəmənin presedentlərindən də açıq-aşkar görmək olar ki, belə təzminatlar prinsip etibarı ilə məcburi hüquqi qüvvəsi olan qərarın icra olunmama müddəti ilə birbaşa proporsionaldır.

155. Məhkəmə hazırkı işin hallarını nəzərə alaraq qeyd edir ki, eyni ərizəçiyə Məhkəmənin yurisdiksiyası çərçivəsində bir ildən üç ilə qədər müddətə icra olunmama və üç yerli məhkəmə qərarı ilə bağlı dəymiş mənəvi ziyana görə 7 may 2002-ci il tarixli qərarla 3.000 avro məbləğində kompensasiya təyin edilib (bax: *Burdov*, yuxarıda 36 və 47-ci paraqraflarda qeyd olunub).

156. Hazırkı işdə eyni ərizəçi daha üç yerli məhkəmə qərarları ilə müəyyən olunmuş oxşar təzminatların ödənməsinin gecikdirilməsindən əziyyət çəkib. Müvafiq olaraq, Məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən pozuntulara görə təyin ediləcək kompensasiya məbləği prinsip etibarı ilə 7 may 2002-ci il tarixli qərarla nəzərdə tutulan məbləğlə eyni və ya həmin məbləğə yaxın olacaq. Məhkəmə əlavə olaraq, nəzərə alır ki, Konvensiyaya uyğun olmayan təcrübənin mövcudluğu yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmamasının səbəb olduğu psixoloji sarsıntı və gərginliyi artırır bilər çünki bu, prinsip etibarı ilə vətəndaşların məhkəmə sisteminə inamını zədələyir. Lakin bu faktor cavabdeh Dövlətin Konvensiya ilə üzərinə götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirmək üçün etdiyi cəhdləri və onun mövqeyini nəzərə alaraq balanslaşdırılmalıdır (bax: yuxarıda 137-ci paraqraf). Məhkəmə həmçinin hazırkı işlərdə xüsusi halları nəzərə almalıdır. Həqiqətən də qəbul etmək lazımdır ki, baxmayaraq ki, Məhkəmə öncə ərizəçinin işində pozuntuları tanıyırdı, hakimiyyət orqanları davamlı olaraq, yerli məhkəmə qərarı ilə müəyyən olunmuş borclarını ödəməkdən imtina edirdilər ki, bu da ərizəçinin yaşadığı psixoloji sarsıntı və gərginliyi

bir az da pisləşdirirdi. Nəticədə, problemin həlli üçün ərizəçinin kifayət qədər uzun vaxt tələb edən beynəlxalq vasitələrə əl ataraq Məhkəməyə müraciət etməkdən başqa seçimi qalmayıb. Məhkəmə, bu vacib elementi nəzərə alaraq hesab edir ki, hazırkı iş üzrə mənəvi ziyana görə artırılmış kompensasiya məqsədəmüvafiq olardı.

157. Yuxarıda qeyd edilənlərə əsaslanaraq və Konvensiyanın 41-ci maddəsilə tələb olunduğu kimi, ədalətli əsaslara söykənən araşdırmasına istinad edərək, Məhkəmə, ərizəçiyə mənəvi ziyana görə 6.000 avro məbləğində kompensasiya müəyyən edir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

158. Ərizəçi məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər üçün hər hansı kompensasiya tələb etməyib. Bu səbəbdən də Məhkəmə bu başlıq altında hər hansı kompensasiya müəyyən etmir.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

159. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalı və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Ərizəçinin xeyrinə olan, qanuni qüvvəyə minmiş və məcburi hüquqi qüvvəsi olan yerli məhkəmə qərarlarının hakimiyyət orqanları tərəfindən uzun müddət icra olunmaması barədə şikayəti qəbuledilən və ərizəçinin yerdə qalan digər şikayətlərini isə qəbuledilməyən *elan edir*;
2. Ərizəçiyə hakimiyyət orqanları tərəfində pul şəklində təzminat ödənilməsinə tələb edən üç yerli məhkəmə qərarının Dövlət tərəfindən uzun müddət ərzində icra olunmamasının Konvensiyanın 6-cı maddəsinin və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusu olmasını *qərara alır*;
3. 22 may 2007-ci il və 21 avqust 2007-ci il tarixli məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı Konvensiyanın 6-cı maddəsinin və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozulmadığını *qərara alır*;
4. Ərizəçinin xeyrinə olan qərarların icra olunmaması və ya gec icra olunması ilə bağlı səmərəli yerli hüquq müdafiə vasitələrinin çatışmazlığının Konvensiyanın 13-cü maddəsinin pozuntusu olmasını *qərara alır*;

BURDOV RUSİYAYA QARŞI (№ 2) QƏRAR

5. Məhkəmə qərarlarında nəzərdə tutulan borcların davamlı şəkildə Dövlət tərəfindən ödənilməməsi və bunun aradan qaldırılması üçün səmərəli hüquq müdafiə vasitəsinin olmaması kimi təcrübədə mövcud olan və yuxarıda qeyd olunan pozuntuların Konvensiyaya zidd olmasını *qərara alır*;
6. Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan qaydada, cavabdeh Dövlətin, bu qərarın qəti qərar elan olunduğu tarixdən altı ay müddətə, yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmaması və ya gec icra olunması ilə bağlı halları, Məhkəmənin presedentlərində nəzərdə tutulduğu şəkildə və Konvensiyaya uyğun olaraq, adekvat və yetərli şəkildə aradan qaldırmağa imkan verən səmərəli hüquq müdafiə vasitəsi və ya bir neçə vasitənin kombinasiyasını yaratmalı olmasını *qərara alır*;
7. Qərarın qəti qərar elan olunduğu tarixdən bir il müddət ərzində, hazırkı qərarın qəbulundan öncə və Məhkəmə Reqlamentinin 54-cü Qaydasının 2-ci bəndinin “b” yarım-bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada Hökumətlə artıq kommunikasiyası başlamış işlərlə bağlı, ərizəçilərə, onların xeyrinə olan məhkəmə qərarları ilə müəyyən olunmuş borcların hakimiyyət orqanları tərəfindən ödənilməməsi və ya gec ödənilməsinə görə cavabdeh Dövlət tərəfindən kompensasiya ödənilməsinə *qərara alır*;
8. Məhkəmə yuxarıda qeyd olunan tədbirlərin həyata keçirilməsindən asılı olaraq Dövlət orqanlarının üzərində pul şəklində təzminat ödəmək öhdəliyi yaradan yerli məhkəmə qərarlarının icra olunmaması və/və ya gecikdirilərək icra olunması ilə bağlı bütün işlərə baxılmasını, bu qərarın qəti qərar elan olunduğu tarixdən bir il müddətinə təxirə salınmasını *qərara alır*; Məhkəmə, Konvensiyanın 37 və 39-cu maddələrinə əsasən, istənilən vaxt tərəflərin dostcasına razılaşmasına və ya məsələnin digər vasitələrlə tərəflər arasında həll edilməsinə əsaslanaraq bu işlərdən hər hansını ya qəbuledilməz elan edə və ya onları işlərin siyahısından çıxara bilər.
9. *Qərara alır ki*,
 - (a) cavabdeh Dövlət bu qərarın qəti qərara çevrildiyi andan üç ay müddət ərzində ərizəçiyə 6.000 avro (altı min avro) məbləğində kompensasiya, üstəgəl mənəvi ziyanla bağlı ərizəçidən tutula bilən hər hansı vergi məbləğini, ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə Rus rublu ilə ödəməlidir;
 - (b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra, öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər

BURDOV RUSİYAYA QARŞI (№ 2) QƏRAR

olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

10. Kompensasiya ilə bağlı ərizəçinin qalan tələbini *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilib və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 15 yanvar 2009-cu ildə qərar barədə yazılı məlumat verilib.

André Vampaç
Katibin müavini

Kristos Rozakis
Sədr

©Avropa Şurası/Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi, 2012.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin rəsmi dilləri ingilis və fransız dilləridir. Bu tərcümə Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Etibar Fondunun dəstəyi ilə həyata keçirilib (www.coe.int/humanrightstrustfund). Məhkəmə tərcüməyə və onun keyfiyyətinə görə heç bir məsuliyyət daşımır. Tərcüməni Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququnu təşkil edən işlərin daxil olduğu HUDOC məlumat bazasından (<http://hudoc.echr.coe.int>) və ya Məhkəmənin razılığı ilə yerləşdirilən istənilən digər məlumat bazasından yükləmək olar. Tərcüməni qeyri-kommersiya məqsədlərilə bu şərtlə yenidən nəşr etmək mümkündür ki, məhkəmə işinin tam adı, yuxarıda göstərilmiş müəllif hüququna dair qeyd və Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Etibar Fonduna istinad göstərsin. Tərcümənin hər hansı bir hissəsindən kommersiya məqsədi ilə istifadə etmək nəzərdə tutularsa, bu ünvana müraciət etməyinizi xahiş edirik publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.